

# СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

## XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

### I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 53

София, петък, 11 март

1932 г.

## 55. заседание

Четвъртък, 10 март 1932 г.

(Открито отъ подпредседателя Н. Захариев въ 16 ч. и 25 м.)

### СЪДЪРЖАНИЕ:

|                                                                                                 | Стр. |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| Отпуски, разрешени на народни представители . . .                                               | 1137 |
| Законопроектъ за облекчение на длъжниците. (Първо четене — продължение разискванията) . . . . . | 1137 |
| Дневенъ редъ за следващото заседание . . . . .                                                  | 1155 |

**Председателстващъ Н. Захариев:** (Звъни) Откривамъ заседанието. Присъжествуватъ нужното число народни представители. Заседанието е законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следните г. г. народни представители: Апостоловъ Драгомиръ, Близнаковъ, Христо, Буровъ Атанасъ, Василевъ Ради, Влаховъ Димитъръ, Георгиевъ Стойчо, Деневъ Сѣби, Димчевъ Василь, Думановъ д-ръ Никола, Ивановъ Борисъ, Ивановъ Запрянъ, Йордановъ Желю, Йотовъ Никола, Каракашевъ Никола, Константиновъ Тома, Кръстевъ Гето, Куртевъ Иванъ, Кушевъ Вѣчко, Липчевъ Андрей, Мариновъ Георги, Маргуловъ Алекси, Мечкарски Тончо, х. Петковъ х. Георги, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Еню, Поповъ Стоянъ, Пулевъ Стамо, Пъдаревъ Никола, Савовъ Велико, Сапунджиевъ Никола, Сарафовъ д-ръ Ангелъ, Такевъ д-ръ Владимиръ, Таслаковъ Цвѣтко, Ташевъ Димо, Хайруловъ молла-Юсеинъ, Циганчевъ Анастасъ, Цановъ Стефанъ, Чешмеджиевъ Григоръ и Чирпанлиевъ д-ръ Никола)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото е разрешило отпущъ на следните народни представители:

- На г. Стойне Ризовъ — 2 дена;
- На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 2 дена;
- На г. Стойчо Георгиевъ — 6 дни;
- На г. Никола Стамболиевъ — 1 день;
- На г. Василь Димчевъ — 2 дена;
- На г. Борисъ Ивановъ Недковъ — 5 дни;
- На г. Георги Юртовъ — 1 день;
- На г. Павелъ Георгиевъ — 1 день;
- На г. д-ръ Кънчо Милановъ — 1 день;
- На г. Петко Чорбаджиевъ — 1 день;
- На г. Захари Димитровъ — 1 день;
- На г. Йото Василевъ — 1 день;
- На г. Григоръ Василевъ — 2 дена;
- На г. Николай Лунговъ — 1 день;
- На г. Драгомиръ Апостоловъ — 4 дни;
- На г. Ради Василевъ — 3 дни;
- На г. Анастасъ Циганчевъ — 3 дни;
- На г. Костадинъ Косевъ — 1 день;
- На г. Сава Ташевъ — 3 дни и
- На г. Никола Каракашевъ — 1 день.

Постъпило е заявление отъ народния представителъ молла-Юсеинъ Хайруловъ, съ което моли да му се раз-

реши 3-дневенъ отпущъ. Понеже се е ползувалъ съ 24 дни отпущъ, следва Народното събрание да му разреши искания отпущъ. Които сѣ съгласни да се разреши на народния представителъ г. молла-Юсеинъ Хайруловъ 3-дневенъ отпущъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Постъпило е заявление отъ народния представителъ г. х. Георги х. Петковъ, съ което иска да му се разреши 30-дневенъ отпущъ по болестъ. Прилага медицинско свидетелство. Които сѣ съгласни да се разреши на народния представителъ х. Георги х. Петковъ 30-дневенъ отпущъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ първа точка.

**Н. Кемилевъ** (д. сг): Г. председателю! Въ качеството си на какъвъ народниятъ представителъ Стефанъ Даскаловъ може да прибира присъжтствената книга, преди да се открие заседанието, и да избира той кому да я дава да се разпише?

**С. Даскаловъ** (з): Никой не я е поискалъ. При мене се подписаха нѣкои народни представители.

**Н. Кемилевъ** (д. сг): Преди малко единъ отъ Вашитѣ другари Ви се молѣше да му дадете книгата да се разпише.

**С. Даскаловъ** (з): Кой е искалъ книгата, кажете.

**Председателстващъ Н. Захариевъ:** Въ присъжтствената книга може да се разпише всѣки народенъ представителъ единъ часъ следъ откриване на заседанието.

**Н. Кемилевъ** (д. сг): Г. председателю! Само Вие сте властенъ да прибирате присъжтствената книга и никой другъ.

**С. Даскаловъ** (з): Кой е този, който ми се е молилъ да му дамъ книгата?

**Н. Кемилевъ** (д. сг): Направете си отдѣлна присъжтственна книга за земеделската група.

**Председателстващъ Н. Захариевъ:** Пристъпваме къмъ точка първа отъ дневния редъ: първо четене законопро-

екта за облекчение дължниците — продължение разискванията.

Има думата народният представител г. Филип Рафаилов.

**Ф. Рафаилов** (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Преди 8 месеца въ събрания предизборни, въ събрания публични, въ пресата, въ периодическия печат се разискваше въпросът за тежкото материално положение на земеделеца-стопанин въ страната. Въ периода на предизборната агитация нѣкои отъ водачите на Народния блокъ издигнаха като предизборен лозунгъ идеята за заличаване задълженията на селския стопанин, а така също и идеята за неплащане данъците къмъ държавата.

**Н. Стамболиевъ** (з): Не за заличаване на данъците и на задълженията, г. Рафаилов, но за намаление на данъците и на задълженията. Коригирайте се, защото първиятъ Ви дебютъ въ Камарата ще бѣде много вулгаренъ.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Следъ 21 юний фронтътъ, позицията на правителството и на неговите приятели бѣ промѣнена. Когато си опозиционеръ, когато стоишъ далече отъ властта, можешъ да излъбешъ да хвърляшъ предъ масите искания най-революционни и да пледирашъ за реформи най-крайни, но когато участвувашъ въ управлението на страната, когато ставашъ държавникъ, ти вече не можешъ да си служишъ съ тия методи, съ тия средства, съ които си служишъ въ предизборната агитация.

**И. Василевъ** (з): Най-добре знаешъ това по себе си, защото като комунистъ приказваше едно, а сега, като сговористъ — друго. (Глъчка)

**П. Стайновъ** (д. сг): Тукъ нѣма ли редъ?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Азъ не ще се уловя на тая въдица.

**П. Попивановъ** (з): Г. Рафаилов! Вие плетете въщи на демагогията.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ**: (Звъни)

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Азъ моля г. г. народните представители да бждатъ така добри да ме изслушатъ. Моля също г. председателя да ми осигури думата.

**Н. Стамболиевъ** (з): Презъ септемврийските събития бѣхме арестувани въ казармата заедно съ г. Рафаиловъ, той като комунистъ, а азъ като земеделецъ, но сега, по-неже е банкеръ, стана сговористъ.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ**: (Звъни)

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Г. г. народни представители! За честта на Парламента, азъ моля председателството да ми обезпечи думата. Нѣма нужда, г-да, да ме закачатъ. Ще ви отговоря другъ път, когато желаете, но сега, когато се третира единъ въпросъ отъ важенъ стопански характеръ, не бива да се хвърлятъ шикани отъ страна на болшинството; напротивъ, болшинството трѣбва да изслуша съ спокойствие всички аргументи и въ последствие да си направи заключението.

**Н. Стамболиевъ** (з): Ние не бѣгаме отъ една обективна критика, г. Рафаилов, но не бива уводътъ Ви да бѣде толкова вулгаренъ.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ**: (Звъни)

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Азъ не съмъ казалъ още нищо. Само констатирамъ факта, че онѣя лица, които преди 21 юний говорѣха за неплащане на данъците и задълженията, днесъ, като народни представители и управници, казватъ, че данъци трѣбва да се плащатъ, защото държава безъ данъци не може да съществува.

**А. Буковъ** (з): Какво общо има неплащането на данъците съ намалението на данъците?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Също така и задължения не могатъ да се заличаватъ или намаляватъ, защото гия задължения почиватъ на частно-правни отношения между единъ кредиторъ и единъ длъжникъ.

**А. Капитановъ** (з): Вашите бивши другари не сж на това мнение.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ**: (Звъни)

**И. Симеоновъ** (д): (Казва нѣщо)

**Н. Стамболиевъ** (з): Той (Сочи Ф. Рафаиловъ) е директоръ на банка. Може ли?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Г. Стамболиевъ! Моля Ви, оставете ме да приказвамъ.

**Н. Стамболиевъ** (з): Бай Филипе, нали се знаемъ отъ моми?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Г. г. народни представители! Всеизвестенъ фактъ е, че нашата страна имѣ нещастieto да участвува въ голѣмата война въ 1915 г. Вследствие на тая голѣма война, широките маси въ Европа, както и тѣзи въ България, изпаднаха въ тежко, въ бедствено положение.

**А. Капитановъ** (з): Шомъ казвашъ „широки“, тури и „работнически“.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Остави тая работа. (Смѣхъ всрѣдъ мнозинството) Азъ ви моля, г-да, да не ме прекъсвате.

**Г. Говедаровъ** (д. сг): (Къмъ мнозинството) Нѣма да го смутите съ вашите апострофи.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Цѣлата стопанска система на Европа — индустрия, търговия и занаяти — бѣ чувствително разстроена. Така също стопанската система и на нашата държава, вследствие нашето участие въ голѣмата война, бѣ разстроена. Стопанската и финансовата кризи, които днесъ преживява свѣтътъ, сж резултатъ именно на тази голѣма война. Потиснатите, онеправданите, победените народи разстроиха своето стопанство, а освенъ това съ тежките и непоносими договори за миръ имѣ наложили репарационни плащания, реституции и всевъзможни контрибуции. Вследствие на това нашиятъ народъ изпадна въ тежко стопанско положение. Той не може да свърже двата края. Не стига това. Следъ 10 години отъ войната трѣбваше да преживѣемъ единъ моментъ, когато цените на зърнените произведения паднаха чувствително, повече отъ 60%. Това внесе коренно разстройство въ нашия стопански животъ, особено въ селското стопанство, защото 85% отъ селското население у насъ е земеделческо. Селянинътъ у насъ задължитъ затуи, защото трѣбваше да достави инвентаръ, да достави кола, да достави каруци, трѣбваше да достави коне, материали първични и т. н. Неговото положение е неосносно, то е тежко и ще трѣбва да му се помогне.

По начало, този законопроектъ, който разискваме, ще трѣбва да го одобримъ, защото чрезъ него, както и чрезъ законопроекта на министра на земеделѣието г. Гичевъ, се слага на разглеждане една реформа, която бѣше обещана отъ Народния блокъ презъ време на изборите и която ще трѣбва да бѣде дадена. Дали, обаче, законопроектътъ, тъй както е внесенъ, ще даде резултати, това е въпросъ, на който азъ ще отговоря малко по-късно.

Спадането цените на земеделѣлческите произведения, както у насъ, така и у всички голѣми земеделѣлчески държави, се дължи на това, че следъ голѣмата война Америка, Канада, Аржентина, Австралия и Русия въ продължение на 10 години машинизираха своето производство, развиха го до неговата кулминационна точка. Държави кате Германия, като Италия, като Белгия, не земеделѣлски, засѣха също грамадни площи съ жито. Машинизирано, индустриализирано, земеделѣието въ голѣмите държави, като Америка, създаде условия за едно голѣмо надпроизводство. Въ този моментъ въ Америка работятъ единъ милионъ трактори и повече отъ 28.000 комбинни машини, а въ Русия, съгласно петилѣтния планъ, трѣбва да иматъ презъ 1932 г. 400.000 трактори и около 5.000 комбинни машини. Изтъквамъ тѣя факти, г-да, за да посоча тукъ, че Русия не може да се яви на международния пазаръ, за да конкурира американското житно производство. Американското земеделѣлско производство, което е въ ржцетъ на фермерите, които владѣятъ грамадни пространства земя, която работятъ по най-рационаленъ начинъ, чрезъ най-усвършенствувани машини, съ подобро семе, които иматъ машини за пречистване на житото, конкурира на европейския пазаръ руското, което, безъ съмнено, е по-сжпо, макаръ Русия да обработва нови грамадни пространства земи чрезъ незаплатения трудъ на трудоватите и червената армия.

Ако се направи точна сметка, ако се калкулира точно, ще се види, че руското жито струва много по-скъпо, отколкото американското. При днешните цени на житото, капиталитъ, хвърлени от фермеритъ въ земледѣлското производство, сѣ нерентабилни. Руситъ, на които имъ трѣбваше валута, за да проведатъ въ изпълнение петилѣтния планъ, въ 1930 г. трѣбваше да организиратъ тъй наречения дѣмпингъ, да изнесатъ грамадни количества храни — около три и половина милиона тона отъ общо производство 29 милиона тона — безъ да държатъ сметка за ценитъ на международния пазаръ. Съ това тѣ гонѣха две цели: първо, да получатъ валута и, второ, да внесатъ смутъ въ капиталистическия свѣтъ, особено въ Германия и Англия, за да могатъ да спечелятъ адепти за своята кауза — издигане революционното знаме въ голѣмитъ капиталистически държави.

**Т. Бошнаковъ (з):** (Къмъ работницитъ) Който отъ васъ забогатѣе, като застане на онуй мѣсто (Сочи трибуната), така приказва!

**П. Напетовъ (раб):** Кой намали ценитъ на международния пазаръ? Съветскиятъ съюзъ ли?

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Ценитъ на житото на международния пазаръ се намалиха поради това, че имаше грамадно надпроизводство. Въ този моментъ Америка има запасъ отъ 5 милиарда и 500 милиона крини. Русия, съгласно петилѣтния планъ, трѣбваше да изнесе 8 милиона тона, а тя изнесе само три и половина милиона тона. Защо? Защото както колхозитъ, така и совхозитъ, така и артелитъ и комунитъ имъ не можаха да доставятъ това количество храни, което имъ бѣ определено.

**П. Стоевъ (раб):** Това не е вѣрно.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Ти не знаешъ тая работа. — Тѣ трѣбваше да изнесатъ, както казахъ, 8 милиона тона, а изнесоха само три и половина милиона тона. Останалото жито не можа да бѣде набавено, още повече, че реколтата въ Русия бѣ компрометирана, поради лошото време въ губерниитъ по течението на Волга. Тѣ трѣбваше да запазятъ за вътрешна консомация произведеното количество. Даже и сега, споредъ сведенията въ пресата, се констатира фактътъ, че въ Русия въ известни губернии има мизерия, има гладъ.

**П. Напетовъ (раб):** Г. Рафаиловъ! Позволете единъ чисто икономически въпросъ: съветското производство стигна ли нивото на довоенното производство или е подъ него?

**Министъръ Д. Върбенковъ:** Подъ него е.

**П. Напетовъ (раб):** Г. Рафаиловъ! Искамъ да чуя Вашето мнение, понеже г. министъръ Гичевъ вчера разправяше, че днешното производство е било подъ уровня на довоенното.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Въ Русия има много голѣми площи, новообработени, съгласно петилѣтния планъ. Юговъ, единъ човѣкъ, който е компетентенъ и който познава този въпросъ много добре, като се базира на рускитъ документи по петилѣтния планъ, въ своята брошура за петилѣтката казва, че засѣтата площ е увеличена и продукцията е увеличена. Но днесъ на руския работникъ и на руския селянинъ се дава дневно по единъ фунтъ хлѣбъ, равно на 400 грама! Това е ноторно установено въ брошурата на Юговъ, която е издадена и на български езикъ.

**П. Напетовъ (раб):** Съ 12 милиона квинтала — единиятъ квинталъ по 100 килограма — е повишено производството на жито въ Съветска Русия въ сравнение съ довоенното производство. Тия сведения сѣ публикувани въ единъ официаленъ докладъ въ списанието на Обществото на народитъ, а г. министъръ Гичевъ вчера лъжеше тукъ, като казваше, че съветското производство е било подъ нивото на довоенното производство.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Производството на жито въ Русия е увеличено, но една голѣма частъ отъ него се изнася, за да се получатъ срѣдства да се продължи индустриализацията на Русия, понеже болшевикитъ мислятъ, че чрезъ индустриализирането на Русия ще могатъ да проведатъ комунизма. Това е единъ погрѣшенъ възгледъ. Днесъ въ Русия нѣма комунизъмъ, днесъ тамъ има държавенъ капитализъмъ. Днесъ въ Русия се провежда една политика

да се индустриализира Русия, да се машинизира, защото тя е останала твърде назадъ въ своето икономическо развитие.

За да се убедите, че това е така, азъ мога да ви приведа маса данни. Въ петилѣтния планъ има данни за произведенитъ количества чугунъ, желѣзо, нефтъ, солъ и т. н. Тия количества, съпоставени съ количествата, произведени въ миналото, въ 1914 г., показватъ известенъ прогресъ. Но какво значение има добитиятъ чугунъ или желѣзо въ Русия, когато съставлява само 1/10 или 1/20 отъ онова количество, което е предвидено въ петилѣтния планъ за 1930 г.?

**П. Стоевъ (раб):** Кое е вѣрно: 1/10 или 1/20?

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Г. г. народни представители! Азъ искамъ да подчертая предъ васъ, че тия господа, които мислятъ, че въ Русия има комунизъмъ, се жестоко заблуждаватъ. Нищо подобно. Днесъ земята на руския селянинъ е взета отъ държавата. Въ този моментъ има повече отъ 14 милиона стопанства, които сѣ социализирани, а споредъ мене, национализирани. Тия стопанства, въ които участвуватъ 54% отъ всички стопани, влизатъ въ колхозитъ принудително.

Вчера г. министърътъ на земледѣлнето констатира тукъ, че тамъ е имало намаление на добитъка. Това е съвършено вѣрно. Скотовѣдството въ Русия е въ намаление: конетъ сѣ 11%, свинетъ сѣ 35%, а овцитъ сѣ 20% и т. н. Днесъ рускиятъ селянинъ влиза въ колхозитъ по силата на нагайката и на Г. П. У. Този, който не влѣзе въ колхоза, ще изпита ударитъ на Г. П. У.

Господата отъ Работническата партия казватъ тукъ въ Камарата, че не трѣбва да се плащатъ данѣци. Азъ казвамъ, че нѣма въ свѣта държава, въ която да не се плащатъ данѣци, защото всѣка държава има нужди. които трѣбва да удовлетвори. И Русия въ туй отношение не прави абсолютно никакво изключение. Азъ мога да дамъ данни отъ бюджета на Русия, за да видите и се убедите, че действително Русия въ туй отношение върви по сѣщия пътъ, по който вървятъ всички капиталистически държави.

**Нѣкой отъ работницитъ:** Какъвъ си ти? Ти си единъ ренегатъ!

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Този въпросъ не ме смущава. Какъвъ съмъ азъ, нѣмамъ нужда ти да ми давашъ ате-статъ. — Бюджетътъ на Русия за 1929 г. въ своитъ приходи констатира: прѣки данѣци единъ милиардъ и 700 милиона рубли, или 120 милиарда лева, пресметнати по курсъ 71 л. за рублата. Тия прѣки данѣци се разпредѣлятъ така: поземеленъ данѣкъ 400 милиона рубли; данѣкъ занятиетъ 1 милиардъ и 5 милиона рубли; данѣкъ върху дохода 272 милиона рубли и други данѣци 23 милиона рубли. Характерно е, че данѣкътъ занятиетъ е 1 милиардъ и 5 милиона рубли, което значи 70 милиарда български лева!

Но господата (Сочи работницитъ) твърдятъ и агитиратъ навсѣкжде, че въ бюджетитъ на буржоазнитъ държави най-голѣмиятъ приходъ билъ отъ косвени данѣци. Косвенитъ данѣци въ Русия сѣ: отъ акцизъ 1 милиардъ 735 милиона червонци, или 105 милиарда български лева.

**П. Напетовъ (раб):** Но все пакъ маситъ иматъ платежоспособностъ и могатъ да плащатъ.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Мита 255 милиона рубли; такси и берии 138 милиона рубли или всичко косвени данѣци въ бюджета за 1929 г. — 3.828 милиона червонци или златни рубли.

**А. Неновъ (раб):** Червонци или златни рубли! Нищо не разбирате вие. Единъ червонецъ колко рубли има?

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Нѣма нужда да ме учишъ ти. Единъ червонецъ има 72 книжни рубли.

**Н. Стамболиевъ (з):** Неновъ ги получава и затова повече знае, колко струватъ!

**А. Капитановъ (з):** Новитъ червонци не сѣ като тогавашнитъ.

**Н. Стамболиевъ (з):** До 1924 г. и той (Сочи оратора) ги получавахе.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Стопански доходи: доходи отъ изкопаемитъ богатства — 65 милиона рубли.

**П. Стоевъ (раб):** За какво се разходватъ?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Отъ банки — 103 милиона рубли; отъ горитъ — 272 милиона рубли; отъ държавната индустрия — 272 милиона рубли; отъ вътрешната търговия — 28 милиона рубли; отъ външната търговия — 4 милиона рубли; отъ концесии — 4 милиона рубли. Въ него моментъ е имало 134 концесии, дадени на американци, англичани, французи и т. н., въ които концесии участвува иностранен капитал, който има внушителен дял въ управлението на тия концесии.

**Т. Бошнаковъ** (з): На нашето малцинство (Сочи работниците) нѣщо не е ли дадено?

**А. Буковъ** (з): На стрелцитъ!

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Не зная. — Всички тия стопански доходи възлизатъ на 893 милиона рубли.

Реализирани държавни заеми — 800 милиона рубли. Едно много интересно перо въ руския бюджетъ сѣ вътрешнитъ народни заеми, които винаги се включватъ за покриване дефицититъ по бюджета. Лихвата на тия народни заеми варира отъ 12.5% до 30%. Тия заеми се събиратъ по принудителен начинъ отъ работниците и селянитъ...

**А. Неновъ** (раб): Лъжешъ!

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): ... за да може да бѣде балансиранъ държавниятъ бюджетъ. Азъ не лъжа. Тия данни сѣ публикувани въ в. „Известия“ отъ 16 декемврий 1928 г. Лъжатъ нѣма — това сѣ официални документи, взети отъ вашия генераленъ в. „Известия“.

**Д-ръ К. Милановъ** (д. сг): Това е то положението — вашиятъ вестникъ го изнася. Зѣщо ви е срамъ, когато се изнасятъ данни отъ вашия вестникъ?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Или всичко отъ стопански доходи — 5.522 милиона книжни червонци. Отъ транспортъ — отъ желѣзницитъ — 1.904 милиона рубли приходъ и отъ пошитъ — 190 милиона. Останали излишци по бюджета 115 милиона рубли. Или презъ 1928 г. бюджетътъ на Съветската република възлиза на 7.731 милиона рубли, или на една сума по-голяма отъ 500 милиарда български лева.

**П. Стоевъ** (раб): Ами днесъ колко е?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Ще ви кажа. Въ този моментъ господинътъ ме пита, колко е бюджетътъ на Руската република. Той възлиза на 28 милиарда златни рубли или 1.968 милиарда български лева — една астрономическа цифра. Това е фактъ.

Въ разходната частъ на руския бюджетъ има една интересна цифра, която възлиза на 1.500 милиона книжни рубли или 105 милиарда български лева — за издрѣжка милитерната сила на Русия отъ единъ милионъ щика, артилерия, конница и авиация.

**А. Неновъ** (раб): Дрънъ, дрънъ!

**И. п. Рачевъ** (з): Дрънъ, дрънъ — и това било възражение!

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): За тази армия Русия харчи, както казахъ, 105 милиарда български лева. Русия е най-милитерната страна въ цѣлия свѣтъ. На първо мѣсто стои Русия, на второ мѣсто стои Америка, на трето — Франция, на четвърто Англия и т. н. Най-милитерната страна днесъ е Русия. Тя държи единъ милионъ войници, два милиона души разни други организации — младежки и т. н., или всичко има една армия отъ около 3 милиона души, която пази диктатурата на Сталина, която помага на 2.400.000 души руски болшевики да държатъ въ упорство и въ страшна мизерия 160 милионния руски народъ.

**П. Напетовъ** (раб): Само Русия предлага разорѣжение на народитъ. Никоя друга държава не предлага пълно разорѣжение.

**И. п. Рачевъ** (з): Това не е вѣрно.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Обратното е вѣрно — че Русия е най-милитаристичната държава.

**П. Напетовъ** (раб): Тя днесъ се обявява противъ въорѣжението.

**А. Неновъ** (раб): Другитъ държави харчатъ грамадни части отъ бюджета си за въорѣжението, а Русия харчи само 10%. Англия и Франция харчатъ 69% за въорѣжението.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ**: (Звъни)

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Азъ искамъ да ви дамъ данни за данъка върху занятията въ Русия. Презъ 1924 г. той данъкъ е билъ 113 милиона рубли, а презъ 1928/1929 г. е билъ 1.005 милиона рубли. Значи, увеличенъ е съ 1 милиардъ рубли.

Най-интересното е, че въ Русия растатъ косвенитъ данъци. Презъ 1923/1924 г. косвенитъ данъци сѣ били 308 милиона рубли, а презъ 1927/1928 г. — 1.950 милиона рубли. Косвенитъ данъци сѣ 55.4% отъ всички данъци въ Русия.

**Х. Родевъ** (нац. л): Какъ може да бѣде вѣрно това — когато болшевикитъ сѣ противъ косвенитъ данъци — косвенитъ данъци да бѣдатъ 55% отъ всички данъци!

**А. Неновъ** (раб): По-важно е кѣде отиватъ тия данъци.

**Х. Родевъ** (нац. л): Отиватъ за болшевиизиране на свѣта, за подкупуване свѣсти.

**А. Неновъ** (раб): Отиватъ за подобрене положението на селянитъ и на работнитъ, а не отиватъ за репарации, за дирекцията на полицията, не отиватъ за подготовка на войнитъ.

**И. п. Рачевъ** (з): Отиватъ за издрѣжка на Г. П. У.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Най-интересното е, че главната маса на косвенитъ данъци — 78—80% сѣ акцизи. Акцизитъ сѣ чрезмѣрно увеличени. Въ времето на царска Русия на единъ руски гражданинъ, на единъ руснакъ сѣ се падали 0.63 части бутилка 40° спиртъ, а презъ 1929 г. на всѣки руснакъ се падатъ по 6.5 бутилки на глава. Всѣки руснакъ трѣбва да пие по 6 бутилки водка, а по петилѣтния планъ къмъ 1931 г. се очаква консомацията да е достигнала 9½ бутилки на човѣкъ, за да може да се плаща издрѣжката на цѣлия апаратъ на болшевишката диктатура.

**Х. Родевъ** (нац. л): (Къмъ П. Напетовъ) Вѣрно ли е това, Петко? Ти ли ли?

**А. Неновъ** (раб): Вие по-добре разправете за 9-юнскитъ събития.

**П. Стоевъ** (раб): (Къмъ земледѣлцитъ) Защо не рѣкопльскате на оратора?

**А. Буковъ** (з): Той е вашъ ученикъ.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Азъ мога да ви дамъ данни за работническата заплата, за положението на рускитъ работници, особено въ Донския басейнъ и на други мѣста. Тия данни сѣ изнесени отъ Панайтъ Истрати, болшевикъ, писателъ, по произходъ грѣкъ, най-добриятъ приятелъ на Кръстю Раковски. Той въ своята книга „Гола Русия“ изнася маса факти, ...

**П. Стоевъ** (раб): Сигурно е Вашъ приятелъ.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): ... цитирани отъ работническата газета „Экономическая жизнь“, отъ болшевишкия вестникъ „Известия“, отъ вестникъ „Правда“ и отъ всички други болшевишки вестници, защото тамъ други вестници, освенъ болшевишки, нѣма. Той казва, че въ Донския басейнъ се пада 0.3 кв. см. мѣсто на единъ човѣкъ, за да живѣе въ кѣща; всички работници сѣ на палатки, на землянки; нѣма отходни мѣста, нѣма училища.

**П. Напетовъ** (раб): Кѣде това?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Въ Донския басейнъ. — Тамъ може да има хубави заводи, може да има издигнати голѣми сгради, обаче работническитъ маси живѣятъ въ нищета и мизерия ...

**А. Неновъ** (раб): Живѣятъ въ градове, които сами сѣ построили.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): ... и получаватъ по 30—40 рубли. Но, г. г. народни представители, най-интересното е, че, съгласно петилѣтния планъ, въ Русия е въведенъ единъ новъ даѣкъ — тѣй наречениятъ данѣкъ върху оборота.

Какъв е този данък, знаете ли го вие? Той е 1 милиард и 500 милиона рубли, или надъ 100 милиарда български лева.

А. Ненов (раб): Кой го плаща?

Ф. Рафаилов (д. сг): Този данък се плаща от кондоматора; той се вмъква въ себестойността на продукта при извършването на калкулацията.

П. Напетов (раб): И все пакъ купуватъ всички, защото иматъ пари.

Ф. Рафаилов (д. сг): И въ захарния тръстъ, и въ текстилния тръстъ специалисти правятъ омѣтка, колко струва продуктътъ съ всичкитъ разноси, съ лихвитъ, които се плащатъ на Госбанкъ. . .

А. Пенев (раб): Ами банка „Плугъ“ какъ е?

Ф. Рафаилов (д. сг): Моля ви се! Отъ тази трибуна азъ третирамъ единъ сериозенъ въпросъ и не желая да ми се отговаря гаменски. (Ръкоплѣскания отъ земледѣлцитъ) Искамъ вие, представителитъ на Работническата партия, които знаете що е критика, да изслушате вашитъ противници и следъ това да вземете думата, за да направите вашитъ възражения.

П. Напетов (раб): Не даватъ думата.

Ф. Рафаилов (д. сг): Така да се състезавате, а не чрезъ демагогия, чрезъ скандали и чрезъ инциденти. Азъ зная, че вие имате дългъ да използвате тая трибуна за агитация и пропаганда. Използвайте я за достойна, честна, почтена, обективна критика. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

П. Напетов (раб): Не ни даватъ думата.

С. Даскалов (з): (Къмъ работниците) Намѣрихте ли си майстора?

Нѣкой отъ работниците: Той е единъ измѣнникъ, ренегатъ и нищо повече.

Ф. Рафаилов (д. сг): Азъ искамъ да лансирамъ още единъ фактъ: какъ живѣе рускиятъ народъ, какъ живѣятъ рускитъ работници, какъ живѣятъ рускитъ селяни? Тѣ не живѣятъ така, както нашитъ селяни: нашиятъ селянинъ яде, ако иска единъ килограмъ хлѣбъ, ако иска два килограма; яде яйца, яде млѣко и т. н.

Нѣкой отъ работниците: Ако има срѣдства.

Ф. Рафаилов (д. сг): Азъ ще ви дамъ данни да видите, съгласно петилѣтния планъ, каква е жбата на руския народъ, на руския селянинъ. (Чете) „Основненъ недостатъкъ въ сегашната работа на потребкооперацията е непокватността и бюрократизма въ работата, които водятъ къмъ замразяване на стокооборота. . . изкуствено се създава безсточие. . .“ — пише „Правда“ отъ 12 май 1931 г. „Системата на централизираното снабдяване. . . докара не до отслабване, а до засилване на дефицита, умъртвяване на голѣми количества дефицитни материали въ складоветъ на предприятията и строежитъ“ — пише „Болшевикъ“ отъ 31 май 1931 г. „Ала съветската властъ се ограничи само съ палиативи. Бѣше решено, най-напредъ, да се откриятъ въ най-голѣмитъ градове редица търговски магазини. . .“ и т. н.

Бѣха обявени следнитъ месечни дажби: захаръ, за 1930 г. — 1-50 кгр.; за 1931 г., май месецъ — тоже 1-50 кгр.

С. Димитров (раб): Нашиятъ селянинъ колко захаръ яде на день — не казвате.

Ф. Рафаилов (д. сг): Ще Ви кажа. — 1-50 кгр. захаръ се дава въ Русия на работниците и на хората, които сѣ ангажирани въ производството и въ стокообмѣна. 1 кгр. захаръ, получена отъ кооперацията, струва — запомнете добре — 60 копейки или 42 български лева.

П. Напетов (раб): А колко е заплатата?

Ф. Рафаилов (д. сг): Азъ ще ви кажа.

П. Напетов (раб): Тамъ тя не е 1.000 л., а 8.000 л. минимумъ.

Ф. Рафаилов (д. сг): Има и 8.000, има и 25.000 л. Ако искате да говоря за заплатитъ, азъ ще ви цитирамъ новитъ декрети на Сталина, издадени въ м. юний.

Нѣкой отъ мнозинството: Петко не ги знае.

Ф. Рафаилов (д. сг): А на свободния пазаръ — защото въ Русия, освенъ кооперативни магазини, има и свободенъ пазаръ — 1 кгр. захаръ се продава 2 рубли и 40 копейки, или 168 л.

Чай за 1931 г. се дава 25 гр. месечно, по купонна цена 40 копейки, а на свободния пазаръ е 1 рубла и 20 копейки — или 25 гр. чай струва около 84 л.

Макарони се даватъ само  $\frac{1}{2}$  кгр. месечно. 1 кгр. макарони струва 40 копейки, а на свободния пазаръ — 60 копейки, или 42 л.

Булгуръ — много интересно, българскиятъ селянинъ яде булгуръ колкото си ще — тамъ се дава 1-8 кгр. Цената на 1 кгр. булгуръ е отъ 1 до 2-5 рубли, а на свободния пазаръ, понеже е храна — липсва.

Слънчогледово масло, което тукъ, въ България, го ядемъ по 8 л. килограмътъ, тамъ се дава по  $\frac{1}{2}$  литъръ на месецъ за 1930 г., а за 1931 г. е изключено.  $\frac{1}{2}$  литъръ струва 21 копейка, а на свободния пазаръ — 50 копейки. И т. н.

Ще се спра на брашното. Въ 1931 г. брашно се е давало 2-5 кгр. Килограмътъ струва 1 рубла и 40 копейки, или 98 л., а на свободния пазаръ — 142 л.

1 фунтъ черъ хлѣбъ струва 50 копейки, а на свободния пазаръ го нѣма.

Млѣко — само за децата —  $\frac{1}{2}$  литъръ за два дена; 1 литъръ млѣко струва 40 копейки, а на свободния пазаръ — 1 рубла и 50 копейки.

Яйца не се даватъ, защото трѣбва да се изнасятъ въ Англия и другаде, за да се получи валута, та да може да се приведе въ изпълнение петилѣтниятъ планъ за индустриализацията.

Нѣкой отъ работниците: Дали успѣватъ да погребватъ умрѣлитъ отъ гладъ?

Ф. Рафаилов (д. сг): На свободния пазаръ 10 яйца струватъ 5 рубли, или 4 яйца струва 35 л. български.

Х. Родевъ (нац. л): Г. Рафаиловъ! Отъ къде имате тѣзи данни?

Ф. Рафаилов (д. сг): Тия данни, г-да, ги имамъ отъ две съчинения на Юговъ: „Хазайството въ Съветска Русия“ и „Петилѣтката“ — едното на руски, другото на български. Той е най-добриятъ марксистъ въ Германия и въ Европа, и най-добре познава проблемитъ на болшевишкото стопанство. Всички факти и данни въ тия съчинения сѣ взети отъ официалнитъ доклади по външната търговия и приложението на петилѣтката.

Х. Родевъ (нац. л): Азъ питамъ това, защото се спори извънредно много за тѣзи цени. Вие, г-да отъ Работническата партия, изказвате ли съмнения, дали това, което чете г. Рафаиловъ, е истинско? Съмнявате ли се, дали това сѣ измислени цифри, или сѣ официални данни? И ако тѣ сѣ истински, оборете изводитъ на г. Рафаилова.

П. Напетов (раб): Цената на захарта не е точно казана. Обаче кажете ми следното: въ Съветска Русия заплатата на работника или заплатата на селянина стига ли му, за да посрѣща своитъ нужди или не му стига, както е у насъ?

Отъ мнозинството: А-а-а!

Ф. Рафаилов (д. сг): Индустриалниятъ работникъ и селянинътъ въ Съветска Русия сѣ поставени въ извънредно тежки условия. Тѣ нѣматъ, г-да, дори първоначално образование. Основнитъ училища въ Русия нѣматъ достатъчно персоналъ, нѣматъ педагози, нѣматъ учители, които да учатъ децата на четмо и писмо; ученицитъ нѣматъ читанки, нѣматъ буквари, нѣматъ тетрадки, нѣматъ моливи, а съ една читанка и съ единъ моливъ си служатъ нѣколко деца; дърва за огрѣвъ на училищата се докарватъ отъ стотини версти, отъ селото. Това е истинската картина на положението въ Съветска Русия. (Възражения отъ работниците)

Трѣбва да се знае, че българскиятъ селянинъ никога не ще се поддаде на замашкитъ, на влиянието на комунизма въ България. Вие (Къмъ работниците) знаете, че тая маса, съ която искате да оперирате, е съ консерва-

тивни възгледи, тя е така наречената дребна буржоазия; а дребната буржоазия мъчно може да възприеме болшевизма като идея, като доктрина, като система. Вие можете да организирате градския пролетариат за борба, обаче, от селянина, който миле за своята нива, за своята челяд, за своята жена и деца, никога няма да стане болшевик. (Възражения от работниците)

У насъ въ селата има известно увеличение на гласовете, подадени за болшевиците. Това явление е резултат на едно негодувание на масата; това негодувание ще тръбва да бъде отведено по пътя на социалните реформи, които ще отнемат всички козове на болшевизма въ България. (Силни възражения от работниците)

Председателстващ Н. Захариев: (Звъни)

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Азъ познавамъ селската маса, тя лесно не ще усвои болшевизма. (Възражения от работниците)

Т. Тонковъ (з): Търпете, ще научите много работи днесъ вие отъ него. (Възражения от работниците)

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Азъ мога да ви кажа следния фактъ. Най-богатитъ селяни, г. г. народни представители, въ Провадийска околия, казватъ: „Понеже Сговорътъ не даде нищо, понеже и Народниятъ блокъ не даде нищо, ние ставаме болшевици — слагаме червенитъ каспети“. Отъ единъ селянинъ, отъ единъ кулакъ, който има 300 декара земя, вие не можете да направите болшевикъ; (Възражения от работниците) той има битие на сръденъ буржоа, на стопанинъ. Той не може да има идеологията на индустриалния работникъ, на пролетария. (Възражения от работниците) И затуй вие нагазвате въ една чужда област. (Възражения от работниците)

Вие на селската маса не можете да разчитате. Историата ни учи, че дребната буржоазия, че селската маса, може да бъде водена въ едно революционно движение, но тя не може да бъде авангардъ, не може да бъде преденъ отрядъ на революцията. (Силни възражения от работниците)

Л. Станевъ (раб): (Казва нѣщо)

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Ти си простакъ! Не желая да ти отговарямъ, защото нѣмашъ интересъ да разберешъ какво ти казвамъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Т. Бошнаковъ (з): (Къмъ работниците) Вие едно време въ Варна му командувахте „мирно!“ — Сега трѣбва да го слушате. Той е старъ комита.

Л. Станевъ (раб): Ренегатъ! (Глъчка)

Председателстващ Н. Захариев: (Звъни)

С. Даскаловъ (з): Тѣ сега сѣ длѣжни най-много да го слушатъ.

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Азъ не се смущавамъ, когато чувамъ отъ тамъ (Сочи работниците) да ми казватъ, че съмъ ренегатъ. Тукъ, отъ трибуната на Народното събрание, азъ мога да кажа, че съмъ билъ членъ на Комунистическата партия. Но вие, които създадохте теорията за бандитизма и за четничеството, вие, които извратихте марксизма до бланкизъмъ, до анархизъмъ, до единъ обикновенъ бандитизъмъ, вие, които хвърлихте катедралата Св. Недѣля въ въздуха и избихте невинни хора, за да убие държавния глава, за да убие министритъ, трѣбва да бъдете смазани. (Ржкоплѣскания отъ съговорителитъ и демократитъ. Възражения отъ работниците)

Председателстващ Н. Захариев: (Звъни)

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Вие организирахте атентати, вие организирахте банди. (Възражения отъ работниците)

Председателстващ Н. Захариев: (Звъни) Моля, г-да!

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Това, което вършите вие, не е комунизъмъ — то е анархизъмъ, то е бланкизъмъ, то е бандитизъмъ.

П. Стоевъ (раб): А вашето какво е?

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Азъ не се свѣня отъ това, че ме наричатъ ренегатъ. Напротивъ, съ достойство заявявамъ, че съмъ членъ на една буржоазна партия.

П. Стоевъ (раб): Защото си буржоа, банкеръ.

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Да, кажете го и така. Понеже моето битие е капиталистическо, следователно, и моето съзнание трѣбва да бъде такова. (Възражения отъ работниците)

П. Стоевъ (раб): (Къмъ мнозинството) Ако го направите (Сочи Ф. Рафаиловъ) министъръ на вътрешнитъ работи, всичко ще изколи.

Х. Трайковъ (раб): (Къмъ Ф. Рафаиловъ) Щомъ имате такова разбиране, не остава друго, освенъ да заспите на 14 и да си гледате рахатлъка.

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Азъ не се плаща, защото знамъ, че въ Русия въ този моментъ комунизъмъ нѣма. Вие знаете, че стариятъ учителъ на социализма, Плехановъ, въ 1915 г., преди да умре и преди войната, като го запитали каква ще бъде революцията въ Русия, той казалъ: „Революцията въ Русия ще бъде буржоазна“. Искане да каже, че най-напредъ Русия трѣбва да мине по пътя на буржоазното, капиталистическото развитие, а следъ туй може да дойде до социализъмъ и комунизъмъ. За мене не е важно, че днесъ въ Русия има диктатура, че управлява Сталинъ — за мене е важно: има ли тамъ днесъ нова стопанска система? Такава нѣма.

Х. Трайковъ (раб): Въ твоята глава нѣма, обаче въ Русия има.

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Постройката на голѣми заводи и фабрики въ Русия не е нищо друго, освенъ тласкане на Русия въ пътя на капитализма. Днесъ, когато въ Русия откриятъ единъ заводъ, веднага в. „Погледъ“ го дава като едно голѣмо преобразование — голѣмо чудо станало! А такива заводи въ Америка и Германия има съ хиляди, тѣ стърчатъ като дърветата въ гората.

П. Напетовъ (раб): И сега не работятъ.

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Така че, петилѣтката въ Германия и Америка е отдавна осъществена, а въ Русия тепърва вървятъ къмъ капитализъмъ.

А. Неновъ (раб): Тогава защо псувашъ Русия?

П. Напетовъ (раб): Научете: втората петилѣтка ще въведе социализма въ Русия.

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Споредъ теорията на Марксъ, комунизъмътъ ще възтържествува въ най-силно развититъ индустриални страни. Когато капиталистическиятъ редъ на нѣщата дойде да се отрече, тогава дохожда новата стопанска форма. Но тя не може да дойде веднага — това е единъ процесъ. Днесъ въ Русия нѣма комунизъмъ като стопанска система, а има една преходна форма на стопанство. Следъ октомврийската революция тамъ имаше воененъ комунизъмъ, следъ това Непа, а сега — петилѣтката, която се връща къмъ военния комунизъмъ.

П. Напетовъ (раб): И втора петилѣтка ще има.

Ф. Рафаиловъ (д. сг): И втора ще има, и трета ще има. Азъ мога да кажа, че този жестъ на болшевикитъ — да тласнатъ Русия къмъ капитализма — е великолепенъ, грамаденъ; но това не е комунизъмъ — това е създаване предпоставкитъ на социализма.

П. Напетовъ (раб): Предпоставки на социалистическата система, но не на буржоазната капиталистическа система.

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Днесъ работничество, специалисти и всички други въ Русия сѣ турени подъ единъ гнетъ. Тамъ не може да излѣзе свободно нито единъ вестникъ.

Л. Станевъ (раб): Никѣде нѣма толкова вестници, колкото има тамъ.

Ф. Рафаиловъ (д. сг): Вие виждате: голѣмиятъ капитетъ марксистески, червениятъ Наполеонъ, Троцки, е изгоненъ днесъ въ Принкипо. Раковски, който организира икономическитъ конференции, който участва въ Парижката конференция, който участва въ Лондонската конференция и създаде престижъ, авторитетъ на Съветската република, който бѣше президентъ на Украинската република, сѣщиятъ този Раковски е заточенъ въ Алатай.



Заточени сж и много други болшевишки водачи, защото имаха смѣлостта, имаха доблестта да подложат на критика позицията, теорията, практиката, методитѣ на Сталинъ и на неговата диктатура.

**П. Напетовъ (раб):** Тамъ има диктатура на пролетариата.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Тамъ има диктатура не на пролетариата, а на 2.400.000 комунисти, които мачкатъ и тъпчатъ широкитѣ маси. Отъ Полша до Владивостокъ, отъ Балтийско море до Черно море се чуватъ воплитѣ и страданията на широкитѣ руски маси, които чакатъ да дойде новъ месия, за да ги освободи и да възкреси на мѣстото на днешната диктатура въ Русия свободна демократична, конституционна държава — република или монархия. (Ръжкоплѣскания отъ сговориститѣ)

**А. Неновъ (раб):** Чуватъ се воплитѣ на вашитѣ чорбаджии.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Вие виждате, че азъ не се занимавамъ съ шикани. Азъ излизамъ съ данни и факти срещу вашата практика и срещу вашата теория, която не търпи никаква критика. Ако действително болшевизмътъ е здраво обществено движение, което трѣбва да се въдвори въ цивилизовани държави, първата държава, която трѣбва да стане болшевишка, това е Германия — Германия на индустриализма, Германия на техниката, Германия на гения, тая Германия, която има 5.300.000 души работници безработни и кждето — заедно съ женитѣ и децата на безработнитѣ — гладуватъ 25.000.000 души. Тая Германия има всичкитѣ условия да възприеме болшевизма. Но германскиятъ пролетарий, който е училъ Бебеля и Шайдемана, германскиятъ пролетарий, който, по рождение, по психика, е пролетарий, е преди всичко германецъ и не се подаде на замашкитѣ на Телмана и на другитѣ болшевишки водачи. И днесъ германската социална демокрация и германскиятъ пролетариатъ ще гласуватъ за Хинденбургъ за президентъ на републиката, защото тѣ знаятъ, че ако загубятъ сегашната държавна форма, ако загубятъ републиката, ще бждатъ поставени при по-лоши условия, докато се формира новата стопанска организация.

Ще ви припомня и още единъ фактъ. Водителътъ на работническата партия въ Англия Макдоналдъ. . .

**Нѣкой отъ мнозинството:** Стига тия теории — говорете по законопроекта!

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Моля, моля!

**П. Стоевъ (раб):** Понеже щѣло да се постави „Родно радио“, той щѣлъ да бжде поставенъ предъ него да говори, та затова сега прави проба!

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Въ Англия, кждето управлява единъ социалдемократъ, се произведоха законодателни избори, и английскиятъ пролетариатъ, който отъ столѣтия е съ пролетарска психология, гласува за консерваторитѣ. Защо? Защото той знаеше, че ако гласува за болшевизма, новата стопанска форма не ще дойде така бързо и ще се намѣри при по-лоши материални условия, отколкото сега, макаръ че въ Англия има голѣма безработица.

**П. Стоевъ (раб):** Кажете, за кого гласува българскиятъ пролетариатъ и защо?

**А. Капитановъ (з):** Г. Рафаиловъ! Я се върнете въ България. Оставете Русия.

**А. Буковъ (з):** Той оставя на васъ, вие да кажете.

**Нѣкой отъ мнозинството:** (Къмъ работницитѣ) Васъ никога не ви е интересувалъ българскиятъ пролетариатъ, а повече ви е интересувала Русия.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Г. г. народни представители! Азъ се отвѣлкохъ, за да отговоря на ония въпроси, които интересуваха както тѣхъ (Сочи работницитѣ), така и насъ.

**П. Стоевъ (раб):** За да разчистите окончателно смѣтката си!

**Министъръ Д. Върбенковъ:** (Къмъ работницитѣ) Стига! Защо нахалничите така?

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Известно ви е, г. г. народни представители, че земеделското стопанство въ България е още примитивно. Презъ последнитѣ 10 години ние действително снабдихме нашето селско стопанство съ дребенъ инвен-

таръ. (Пререкания между министъръ Д. Върбенковъ и работницитѣ)

**Председателствуващъ Н. Захариевъ:** (Звъни)

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Може би, при доставката на този инвентаръ да е имало грѣшки, но земеделската политика, водена отъ нашитѣ министри г. Димитъръ Христовъ, г. Янаки Молловъ, а така сжщо отъ г. Григоръ Василевъ, е една политика, която очерта единъ пътъ за нашето земеделѣлие. Нашето земеделѣско стопанство трѣбва, съобразно нашитѣ сили и съобразно нашитѣ сръдства, да бжде механизирано въ смисълъ, да бжде набавенъ дребенъ инвентаръ, който да отговаря на структурата на нашето земеделѣлие. Азъ искамъ да подчертая тукъ предъ васъ, че въ последнитѣ 10 години, макаръ че нашитѣ агрономи, макаръ че нашитѣ специалисти да препоръчаха известни мѣрки за една постепенна трансформация въ нашето земеделѣско производство, ние констатираме, че тая трансформация, че засѣването на индустриални култури, конопъ, ленъ, памукъ и редъ други, а така сжщо и нашето скотовѣдство, говедовѣдство, птицевѣдство и т. н. се развива извънредно слабо. Азъ мога да ви посоча данни, за да видите отъ 1904 до 1929 г. какъвъ е процентътъ на засѣтата площъ земя у насъ. Въ 1904 г. засѣтата площъ съ зърнени храни е била 72.6%, а въ 1929 г. — 72.14%, значи, намалена е съ 0.46%. Площта, засѣта съ маслодайни култури въ 1904 г., възлиза на 0.6%, а въ 1929 г. — на 1.72%. Площта, засѣга съ фуражъ, презъ 1904 г. е 3.17%, а въ 1929 г. — 3.36%. Угари презъ 1904 г. — 19.6%, а презъ 1929 г. — 21.94%. Тѣзи данни показватъ, че зърненитѣ култури у насъ доминиратъ, че площта, засѣта съ търговски и индустриални култури, включително и тютюна, е само 4.6% отъ цѣлата засѣта площъ. А фуражнитѣ растения — люцерна и т. н., за които се говори твърде много отъ агрономитѣ, сж само 4.23% отъ цѣлата площъ.

Мнозина отъ насъ мислятъ, че България може да играе нѣкаква роль въ всемирния житенъ пазаръ. Нѣкога тя е изнасала голѣми количества жита, но днесъ България не може да играе абсолютно никаква роль въ мировия пазаръ: България участвува въ всемирния пазаръ само съ 1/160 часть или 0.24% по отношение всемирния пласментъ на жита въ Европа.

Миналата година ние имаме една продукция отъ 2 милиона тона жито. За вътрешна консомация и за посѣвъ сж необходими 1.700.000 тона. Следователно, остава за износъ едно количество отъ около 300.000 тона, а Дирекцията за храноизноса, при нашето управление, изнесе около 262.000 тона. Тая година, понеже имаме по-добра реколта, може-би ще има за износъ едно по-голѣмо количество — около 50 хиляди тона повече. Но ако ние вървимъ по сжщия пътъ, следъ 5 години ще имаме единъ прирастъ на населението и, следователно, тѣзи 300 хиляди тона, които произвеждаме и които сега сж излишни, ще бждатъ консомирани отъ нашето население. Следователно, въ бждеще при тази площъ земя, която не може да се увеличи — последнитѣ години се увеличи съ 2 1/2 милиона декара отъ отводнени мѣста, блатата, отъ заклеявѣли гори, отъ разпадени мери и т. н., но ново увеличение мѣчно може да има — при продукцията, която ще имаме въ България, отъ около 2 милиона тона, подиръ 5 години излишнитѣ 300 хиляди тона ще бждатъ консомирани отъ новата генерация, отъ новитѣ поколения.

Но, за да подкрепя тая моя мисълъ, азъ ще ви цитирамъ тоя фактъ: презъ 1925 г. ние сме изнесли 450.216.410 кгр. пшеница или 47% отъ цѣлото производство презъ тази година, а презъ последнитѣ години, отъ 1925 до 1929 г., значи за една петилѣтка, този износъ се свежда сръдно до 26.918.814 кгр., а изнесеното количество съставлява само 2.44% отъ цѣлото производство. Този фактъ е фрапантенъ: той показва, че ние сме трансформирали нашето производство, но и една голѣма часть отъ житата ги консомираме за вътрешни нужди.

За да може нашето земеделѣско стопанство да бжде продуктивно, да бжде рентабилно, да бжде способно да издържа нашия земеделѣлецъ, нашия стопанинъ, да задоволява неговитѣ нужди — и духовни и материални — ние ще трѣбва да се погрижимъ, било чрезъ държавата, въ лицето на министра на земеделѣието, въ лицето на постоянни комисии, въ лицето на общини, освенъ за житнитѣ култури, но и да се разнообрази нашето производство. България е страна, въ която могатъ да вирѣятъ всички култури — отъ житото до памука, до лена, до конопа, до розитѣ. Богъ е надарилъ България съ най-добри климатически условия. Нейниятъ народъ, нейнитѣ управници, нейнитѣ държавници ще трѣбва да използватъ националнитѣ богатства, за да се разнообрази земеделѣското производство.

**П. Напетовъ (раб):** Всичко използват само капиталистите.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Азъ искамъ да подчертая предъ васъ, че тазгодишниятъ ни търговски балансъ, който се ключава съ едно активно салдо, но фактически платежниятъ балансъ е въ дефицитъ отъ 600 милиона лева, показва какво трѣбва да направимъ ние въ България.

Ние имаме едно перо, което съставлява 40% отъ цѣлия ни износъ — тютюнътъ. Тази година е изнесенъ тютюнъ за 2.500.000.000 л. — съ 100 милиона лева по-малко отъ предшестващата година; количеството е по-голъмо, защото ценитъ сж спаднали. Ние ще трѣбва това производство да го насърдимъ, но въ същото време ние ще трѣбва да изкараме типизирани тютюни, които да намѣрятъ пазаръ въ Европа. Ние трѣбва да се грижимъ да намѣримъ пазари на нашитъ тютюни. Какъ ще стане това — то е задача на правителството, респективно на министритъ на земледѣлието и търговията.

Друго едно перо, което е тоже интересно, това сж яйцата. Тази година ние имаме постѣпили повече отъ 700 милиона лева отъ яйца. Ние трѣбва да имаме амбицията, 12-тѣ милиона кокошки, които има България, да бждатъ увеличени на 20 милиона, тъй както е въ Холандия, за да можемъ да изкараме 1.200.000.000 л. отъ яйца. Ние ще трѣбва да насърдимъ птицевъдството, да организираме износа на кокошки, заклани и живи. Тази година балансътъ констатира, че това перо е увеличено съ 60 милиона лева въ сравнение съ миналата година; 120 милиона лева има постѣпили отъ износъ на кокошки, заклани и живи.

Ние ще трѣбва да насърдимъ производството на конопа. Ние внасяме конопъ за 100 милиона лева. Ние можемъ да насърдимъ тази култура. Азъ имамъ възможностъ да видя татарпазарджикийския конопъ, който, смѣсенъ съ памукъ, може да даде материалъ за облѣкло на армията, за облѣкло на градското население и да замѣни тъй наречената „Кавракъ“ прежда, която селскитъ маси още употребяватъ. Ние ще трѣбва да засилимъ производството на памука. Отъ доклада на директора на памучната фабрика въ Варна се вижда, че миналата година въ България сж произведени 986 хиляди килограма памукъ. Ще трѣбва да имаме амбицията да увеличимъ това производство най-малко два-три пѣти, защото за вносъ на суровъ памукъ, обработенъ въ платове и пр., България дава единъ и половина милиарда лева.

Когато ние така разнообразимъ нашето стопанство, нѣма да има нужда отъ подобни закони, отъ закони, които целятъ да извършатъ една експроприация на частъ отъ капитала на гражданитъ, на търговцитъ и на банцитъ. (Възражения отъ работницитъ)

**П. Напетовъ (раб):** Да има повече палати.

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Ние ще трѣбва да насърдимъ производството на грозде, на ябълки и на сливи. Наши сливи тази година имаме изнесени надъ 600 вагона. Тѣ по качество биятъ всички други сливи и сж продадени на една чувствително висока цена — около 20 рентенмарки 100-тѣ килограма. Ние ще трѣбва по този начинъ да разнообразимъ цѣлото наше стопанство, за да може селянитъ да получи максимумъ облаги отъ вложения отъ него интелектуаленъ и физически трудъ и капиталъ. Това е една отъ върховнитъ задачи на правителството, на държавата.

**Г. г. народни представители!** Вследствие стопанската и финансова криза, вследствие спадане ценитъ, както казахъ, на зърненитъ храни, стопанскиятъ балансъ на нашия селянинъ е пасивенъ. Защо? Защото селскитъ продукти сж обезценени, защото тѣхната цена е спаднала съ 60—65%. Единъ селянинъ, който има 100 декара земя, и произвежда кржгло 10.000 кгр. зърно, безразлично какво, по-рано го е продавалъ по 6 лв. кгр. и е ималъ въ своя балансъ активъ 60.000 лева. Сега, при 2 лева цена на кгр. зърно, срещу 10.000 кгр. получава 20.000 л., или, споредъ цената по която закупува дирекцията хранитъ — 30.000 л. Следователно, стопанскиятъ балансъ на селянина днесъ е съ 30.000 л. въ дефицитъ. А щомъ това е така, той не може да задоволи своитъ елементарни нужди, той не може да посрещне своитъ задължения къмъ частни или държавни банки, не може да бжде редовенъ платецъ къмъ своитъ кредитори. Ето отъ кжде иде кризата въ нашето стопанство. Азъ не говоря за данъчната политика. Азъ не поддържамъ тезата, че не трѣбва да се плащатъ данъци — това е единъ погрѣшенъ възгледъ. Тукъ е уважаемиятъ министъръ на благоустройството, който въ едно събрание въ Провадия е казалъ, — пѣкъ и министърътъ на земледѣлието г. Гичевъ въ Перущица е казалъ същото — че по-

земелниятъ данъкъ трѣбва да бжде намаленъ. Азъ мисля, че ако тѣ бѣха се справили съ фактическото положение, тѣ не щѣха да проагитиратъ една такава мисль. Азъ имамъ данни отъ Върховната смѣтна палата, споредъ които поземелниятъ данъкъ презъ 1926/1927 финансова година е билъ предвиденъ да постѣпи 350 милиона лева, а сж събрани само 187.755.000 л. Презъ 1927/1928 г. е билъ предвиденъ пакъ толкова, а е събранъ почти наполовината — 156 милиона лева. Презъ 1928/1929 г., отъ предвидени 350 милиона лева, сж събрани само 32 милиона лева. Презъ 1930/1931 г. отъ предвидени 350 милиона лева, сж събрани само 83 милиона лева. Какво показва това? Това показва, че се събира едва 50% отъ предвидения поземеленъ данъкъ. Въ този моментъ въ Финансовото министерство има данни, че недоборитъ отъ данъцитъ сж надъ 3 милиарда лева. А поземелниятъ данъкъ не се събира редовно, защото партиятъ искатъ да правятъ политика съ „чичо“.

**Г. г. народни представители!** Положението на нашия селянинъ не е така лошо въ смисль, че той нѣма какво да яде. Днесъ българскиятъ селянинъ има всичко за консомация, но нѣма парични срѣдства, за да посрещне своитъ задължения къмъ частни или държавни банки. Азъ искамъ да констатирамъ предъ васъ, че голѣма частъ отъ задълженията на селянитъ у насъ следъ войната се дължатъ на това, че ние не си правѣхме точна смѣтка, какво може да стане следъ 5—10 години. Ние знаете, че следъ войната — особено въ последнитъ години следъ като се сключиха двата заема — ние сме свидетели, че селянитъ си купуватъ автомобили, купуватъ си трактори и вършачки, правятъ си нови, голѣми кѣщи, купуватъ си по 5 хиляди декара ниви. Защо това е така? Затуй, защото въ годинитъ следъ войната, и доскоро, крината жито се даваше по 100—120 л. А при крина жито 100—120 л. можеше да се плащатъ задължения съ лихва 16—20%. Но днесъ, когато ценитъ на произведенията спаднаха чувствително, и да има желание, селянинътъ не може да плаща.

За да не бжда голословенъ, азъ ще ви цитирамъ нѣколко данни отъ реферата на д-ръ Асенъ Чакаловъ, четенъ на 14 юний 1930 г. въ събранието на Икономическото дружество. (Чете) „Задълженията на селянитъ къмъ лихвари, бакали, търговци, крѣчмари и други сж 1.500.000.000 л.; къмъ фирми — за вършачки и трактори — 490 милиона лева“. — Не десетгодишенъ срокъ, ами двадесетгодишенъ срокъ за изплащане тия задължения да имъ се даде, не г. Гичевъ, ами самиятъ Сталинъ да дойде, селянинътъ не ще може да плаща своитъ задължения. Това трѣбва да се знае; това е свѣтошна работа. Единъ селянинъ, който е вземалъ срещу 100 декара земя една вършачка за 700 хиляди лева, той е безумецъ: той не ще може да плати тия задължения, макаръ и държавата да го подпомогне. Това трѣбва да се разбере. Каквито щете закони да вотираме, тѣ не ще могатъ да помогнатъ, и селянитъ не ще могатъ да платятъ задълженията си. Това трѣбва да се знае добре. Машинитъ назадъ да си ги взематъ, и да се свѣрши историята! Иначе който мисли, че селянитъ ще плащатъ, се жестоко заблуждава.

**П. Фенерковъ (раб):** Е, да — да се повърнатъ къмъ първобитното обработване!...

**Ф. Рафаиловъ (д. сг):** Не, не това искамъ да кажа — (Продължава да чете) „Къмъ частни банки — около 250 милиона лева. Или всичко 2.240.000.000 л.“

Къмъ обществени учреждения и държавнитъ банки селянитъ дължатъ: къмъ популярнитъ банки — 305.301.463 л.; къмъ земледѣлски кооперации — 547.000.000 л.; къмъ земледѣлскитъ кооперации при Земледѣлската банка — 1.092.246.947 л., и къмъ Българската земледѣлска банка — 3.527.106.045 л. Или всичко — 5.471.744.547 л.“

Отъ тия данни се установява, че земледѣлското стопанство се кредитира въ голѣмъ мащабъ отъ Българската земледѣлска банка и нейнитъ кооперации.

Днесъ Българската земледѣлска банка и земледѣлскитъ кооперации не сж уредили задълженията на селянитъ къмъ тѣхъ, които стоятъ открити въ размѣръ на 85%.

Ние може да сте прочели доклада на проф. Гебхардъ, въ който той дава една точна картина за положението на кооперациитъ въ България. Нѣмамъ време да разгледамъ този въпросъ, но констатирамъ, че заемитъ на селянитъ дължници къмъ земледѣлската банка не сж уредени въ размѣръ на 85%.

**П. Напетовъ (раб):** Кажете нѣщо за приходитъ на селянитъ въ Провадийска околия.



**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): За да имаме ясна представа, Българската земеделска банка за какви цели е отпуснала тия заеми, азъ ще ви приведа тоже известни данни отъ цитирания рефератъ. (Чете) „1. За покупка на имоти — 578.241.395 л.; 2. За покупка на добитъкъ и земеделски оръдия — 860.736.416 л.; 3. Покупка на семена — 318.320.490 л.; 4. постройка на стопански сгради и жилища — 367.663.627 л.; 5. Изплащане дългове — 450.978.644 л.; 6. За изплащане данъци — 29.537.562 л.; 7. Домашни нужди — изхранване, погребения и сватби — 710.078.940 л.; 8. Прибиране реколтата — 54.182.039 л.; 9. За обзавеждане, стопански мелиорации, образцови стопанства — 159.588.301 л.; 10. Разни — 86.529.055 л. Или всичко — 3.795.863.049 л.“

**П. Напетовъ** (раб): Повечето консомативенъ прегледъ.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Отъ тѣзи данни се вижда какъ сѣ плацирани срѣдствата на Земеделската банка. И ако дойде да се правятъ опрощавания, намалявания и на задълженията къмъ Земеделската банка, ние ще изправимъ банката предъ катастрофа.

Както законопроектъ на г. министра на земледелието, така и законопроектъ на г. министра на правосъдието не ще разрешатъ кризата. (Оживление всрѣдъ работниците)

**К. Русиновъ** (раб): Това е вѣрно.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Тѣ ще дезорганизируютъ цѣлата кредитна система, която 55 години е съграждана отъ всички правителства въ България. Ако искате да помогнете на селското население, не само ще трѣбва да намалите задълженията на селянитѣ къмъ частнитѣ кредитори, банки или лица, лихвари или търговци, но ще трѣбва да направите намаления на задълженията на селянитѣ и къмъ Земеделската банка, която е най-големиятъ кредиторъ, най-големата организация, която днесъ финансира българското селско стопанство. Но, ако направите това, вие ще унищожите целия капиталъ на Земеделската банка, който е кръгло 700 милиона лева, ще унищожите единъ милиардъ отъ влоговетѣ, смѣтнато по 30%. Следователно, въ такъвъ случай капиталътъ на Земеделската банка ще бѣде заличенъ и ще бѣдатъ ударени вложителитѣ ѝ. А, споредъ последния балансъ на Земеделската банка, публикуванъ въ „Държавенъ вестникъ“, отъ 31 декемврий м. г., влоговетѣ, срочни, безсрочни и сиротски, възлизатъ на 3 милиарда лева. Това сѣ влоговетѣ на бедни сираци, на чиновници, на редъ дребни съществувания. Следъ тѣхъ идватъ лихвенитѣ текущи смѣтки на частни лица и учреждения — 1.133.000.000 л., и безлихвени текущи смѣтки — 149 милиона лева. Всичко влогове, портфейлъ — 4.782.000.000 л. Тѣзи данни сѣ достатъчни да ви убедятъ, че това, което е плацирала Земеделската банка въ селското стопанство, е взето отъ нейнитѣ вложители. И ако се направятъ намаления на задълженията къмъ Земеделската банка, въ размѣръ на 20%, 30% или 50%, че се анулира цѣлиятъ капиталъ на банката и ще се засегнатъ нейнитѣ вложители, които въ нищо не сѣ виновни за туй, че единъ земеделски стопанинъ ималъ великата глупостъ да си достави вършачка, да си достави тракторъ, да си достави автомобилъ, да си направи мелница, да си купи ниви или други едри или дребни земеделски оръдия или машини.

**П. Фенерковъ** (раб): Хлѣбъ или дрехи за децата си.

**Нѣкой отъ земеделцитѣ**: Защото имаше по-глупци сговористки министри.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Не се обиждайте отъ това. Азъ обичамъ и даже уважавамъ земеделеца, но може да има и глупци, както ги има въ всички партии. Това не е аргументъ, че искамъ да обидя земеделцитѣ — не. Това е далечъ отъ моята мисль.

Кого засѣгатъ законопроектитѣ за облекчение на длъжнитѣ и за закрила на земеделеца-стопанинъ? Тѣзи два законопроекта засѣгатъ най-вече капиталитѣ на малкитѣ национални банки, които ще бѣдатъ поставени въ тежко положение. Отъ 8 месеци време насамъ всички провинциални банки сѣ спрѣли всѣкаква функция на обмяна, на новирание портфейла. Една голѣма частъ отъ записитѣ сѣ протестирани и не могатъ да се новиратъ, . . .

**Председателствуващъ Н. Захариевъ**: Моля, свършете.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Свършвамъ. — . . . и, следователно, нѣма и постѣпления, за да могатъ да бѣдатъ по-

срещнати вложителитѣ. Този начинъ на работа излага престижа, авторитета на тѣзи банки, компрометира цѣлия кредитъ. А вие знаете, че кредитътъ днесъ се крепи на довѣрието и, щомъ единъ пътъ е разколебано това довѣрие, за кредитъ и дума не може да става. Днесъ селскиятъ стопанинъ, а също така и градскиятъ, занаятчията и търговецътъ не могатъ да намѣрятъ нито една стотинка, нито единъ левъ въ кредитъ, защото всички банки — частни, национални и чужди — които работятъ съ чужди капитали въ България, прибиратъ своитѣ пари, за да могатъ да образуватъ единъ стокъ, съ който да посрѣщнатъ своитѣ вложители. Една италианска банка, която има единъ милиардъ лева влогове, ако не прибира своитѣ пари и вложителитѣ се явятъ въ нея и изтеглятъ 500 милиона или 200 милиона лева, ще бѣде поставена въ тежко положение. Ако Земеделската банка, популярнитѣ банки и спестовнитѣ каси иматъ единъ притокъ отъ влогове днесъ, то това сѣ влогове, които се изтеглятъ отъ частнитѣ банки и се внасятъ тамъ, защото вложителитѣ търсятъ по-голѣма гаранция, защото ги е страхъ да не ги засегне намалението. Г. министърътъ на земледелието каза вчера, че имало притокъ къмъ тѣзи кредитни институти. Обаче този притокъ — трѣбва да знаете — е резултатъ на страха у вложителитѣ, че не ще могатъ да си получатъ отъ националнитѣ банки и отъ голѣмитѣ банки своитѣ влогове, своитѣ спествания. Затова тѣ бързатъ да ги изтеглятъ отъ тамъ и да ги внесатъ въ държавнитѣ кредитни институти. Ако, обаче, се простре законътъ и къмъ тѣзи банки, веднага катастрофата е неминуема и за тѣхъ.

**З. п. Захариевъ** (з): Вие поддържате досега, че и задълженията къмъ Земеделската банка трѣбва да попаднатъ подъ силата на закона, а сега казвате, че така веднага ще дойде катастрофата.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Азъ казвамъ, ако се простре законътъ и къмъ Земеделската банка . . .

**З. п. Захариевъ** (з): Ще дойде катастрофата.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Да.

**З. п. Захариевъ** (з): А преди искахте да се простре законътъ и къмъ Земеделската банка.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Азъ казахъ само, че ако се простре законътъ и къмъ Земеделската банка, катастрофата ще дойде и за нея, което не бива да стане, защото тя е единственъ източникъ, който кредитира селското стопанство.

Азъ искамъ да обърна вниманието ви, г-да, и върху факта, че съ този законопроектъ веднага ще се внесе смутъ въ всички вложители, особено въ вложителитѣ къмъ частни банки. Когато искате да дадете разсрочка на задълженията на земеделеца-стопанинъ, ще трѣбва да дадете такава и на банкитѣ, които има да връщатъ на вложителитѣ известни суми. Защото, щомъ една банка ще вземе отъ своя клиентъ 10—15 или 20% по-малко, какъ ще може да събере паритѣ на вложителитѣ въ нея, за да имъ ги върне?

**А. Радоловъ** (з): Ще трѣбва да се спре административно изтеглянето на влоговетѣ.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): То е другъ въпросъ. Въ всѣки случай, когато се взима тая мѣрка на експроприация на една частъ отъ капитала, ще трѣбва обязательно да се вземе и друга мѣрка, . . .

**А. Радоловъ** (з): Бърза мѣрка.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): . . . която да спре изтеглянето на влоговетѣ, защото, не се ли възприеме тая мѣрка, всички банки ще бѣдатъ изправени предъ крахъ, предъ фалитъ, ще бѣде дезорганизирано цѣлото стопанство, цѣлото кредитно дѣло. Но, г. г. народни представители, трѣбва да се знае още едно — ние вътрешно можемъ да прокарваме реформи, можемъ да прокарваме известни промѣни, известни пертурбации въ стопанския животъ, г. министре, но ние трѣбва да държимъ смѣтка и за външния нашъ кредитъ. А въ този моментъ българската държава, въ лицето на своитѣ стопански съсловия, дължи на чужди кредитори: за чужди плащания — 5.030.000.000 л., които се разпредѣлятъ така: отъ стоковъ кредитъ — 2.300.000.000 л., външни влогове — 1.400.000.000 л., задължения на консигнации — 430 милиона лева, задължения въ чужда валута на държава, общини и други учреждения — 317 милиона лева, и

парични кредити — 515 милиона лева. Всички тѣзи кредити сѣ отишли въ разни форми чрезъ банцитѣ, търговцитѣ и индустриалцитѣ въ селското стопанство, въ селското население въ видѣ на материали — консомативни, индустриални, или пъкъ манифактурни. Този законопроектъ, ако така се прокара, веднага ще нанесе единъ ударъ на нашия кредитъ вънъ, веднага външнитѣ представителства на търговскитѣ фирми ще намалятъ кредита наполовина или до минимумъ, или, най-малко, ако не го намалятъ, ще увеличатъ рисковата премия съ 10—15% и съ това стокитѣ ще станатъ по-скѣпи въ България.

Азъ мисля, че предлаганиятъ законопроектъ на министъра на правосъдието не ще донесе очакванитѣ облекчения; напротивъ, ще комплицира положението, както на длъжницитѣ, така и на банцитѣ и на вложителитѣ, като се докаратъ тия банкови институти до пъленъ крахъ и унищожение на кредита въ страната, за което е работено въ продължение на 55 години. Единствениятъ изходъ за задължителитѣ селски стопани азъ виждамъ въ сключването на единъ дългосроченъ ипотеченъ заемъ съ лихва 5½% или 6%.

**С. Петковъ** (нац. л): Сговорътъ докара българската държава до просешка тояга. Кой ще даде сега заемъ? Нали вие сключихте два заема и нищо не направихте съ тѣхъ? Пакъ ли сега заемъ искате?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Единъ заемъ отъ 2 или 3 милиарда лева, сключенъ въ странство, подъ гаранцията на държавата, . . .

**С. Петковъ** (нац. л): Де ще го намѣримъ?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): . . . съ съгласието на Народната банка, съ съгласието на Обществото на народитѣ . . .

**С. Петковъ** (нац. л): Кой ще го даде?

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Азъ знамъ, г. Петковъ, че днесъ международниятъ париченъ пазаръ е неизгоденъ за емисии. Ако днесъ това не стане, ще трѣбва да се работи по-късно да стане. — . . . така сключенъ този заемъ, само той може да облекчи положението на земеделскитѣ стопани въ България. Тоя заемъ трѣбва да бѣде раздаденъ на ония земеделски стопани, които иматъ най-жизнеспособни стопанства, които сѣ честни, които сѣ морални, които сѣ почтени и които сѣ редовни въ своитѣ смѣтки. Когато се сключи тоя заемъ и като се пласира той между селското население, така ще може да се излѣзе отъ това тежко положение.

Най-после, ако трѣбва да се направи една реформа голѣма и бърза, недейте се занимава съ полумѣрки, национализирайте частнитѣ банки, вземете имъ капитала съ скonto 20—30%, вземете влоговетѣ и формирайте или отдѣлна национална банка, която ще замѣни ролята на старата Народна банка или пъкъ потърсете другъ начинъ.

Азъ мисля, че, освенъ този начинъ за разрешение на този голѣмъ проблемъ, на този голѣмъ въпросъ за задълженията на селянитѣ, трѣбва сѣщо така ние да заслѣдимъ нашето земеделско производство, да работимъ за покачване ценитѣ на нашитѣ продукти, което не е въ зависимостъ отъ насъ, но което зависи отъ международния пазаръ. Ще трѣбва да подобримъ качеството на нашитѣ продукти, да имъ намѣримъ пласментъ въ странство. По този начинъ и съ всички тия реформи, които ще се направятъ по отношение на данѣнитѣ и митата, по отношение контингентирането на вноса и износа и т. н., ние ще можемъ да внесемъ известенъ стабилитетъ въ селското стопанство.

Азъ искамъ да подчертая тукъ, че трѣбва да се оставимъ отъ тая демагогия, която нѣкои практикуватъ, . . .

**Председателствуващъ Н. Захариевъ**: (Звъни) Моля, завършете вече.

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): . . . тъй както нѣкои ваши хора, г. председателю, напр., Дени Костовъ, ходятъ по селата и говорятъ, че не трѣбва да се плащатъ борчоветѣ. Азъ прижавамъ тукъ единъ брой отъ в. „Народно знаме“, въ който има отпечатанъ единъ законопроектъ съ членъ единственъ, че се опрошаватъ всички задължения, и се събиратъ подписи отъ тия, които сѣ съгласни да се прокара тоя законопроектъ. Ако е въпросъ да се събиратъ подписи за единъ законопроектъ, който ще заличи всички задължения, азъ мисля, че нѣма да има никой противъ това да даде своето съгласие. Дори и всички ние тукъ бихме били съгласни да се заличатъ задълженията ни. Но това е, г-да, една демагогия, това е внасяне отрова въ съзнанието на маситѣ, това е едно заблуждение, което трѣбва да се избие

отъ главата на българския земеделецъ. Българскиятъ земеделецъ, българскиятъ трудящъ се народъ, българскиятъ работникъ, българскиятъ търговецъ, българскиятъ индустриалецъ и занаятчия ще трѣбва да получатъ облекчения, но ще трѣбва да знаятъ, че трѣбва да плащатъ за тая държава, защото сѣ нейни граждани, защото държавата има всестранни нужди и защото тя трѣбва да се издържа.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ**: (Звъни) Свършете!

**Ф. Рафаиловъ** (д. сг): Прочее, моментитѣ, които днесъ преживява нашата страна, сѣ решителни и важни и ние трѣбва да свиемъ партийнитѣ си знамена и да се наредимъ подъ знамето на нашата страна, защото само ако вървимъ по този пътъ, въ пътя на реформитѣ, въ пътя на социалното творчество, ние можемъ да изработимъ широкия друмъ на стопанската и политическата демокрация въ нашата страна. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

**Председателствуващъ Н. Захариевъ**: Има думата народниятъ представителъ г. Стефанъ Петковъ.

**С. Петковъ** (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Много е трудно да се отдѣлятъ мотивитѣ на законопроекта за закрила на земеделеца-стопанинъ отъ мотивитѣ на законопроекта за облекчение на длъжницитѣ, защото въпросътъ за задълженията и на селяни, и на граждани, на всички съсловия въ днешния моментъ се налага отъ общата стопанска криза. И затуй мотивитѣ, изтъкнати въ законопроекта за закрила на земеделеца-стопанинъ, важатъ сѣщевременно и за този законопроектъ, който сега разглеждаме, важатъ за облекчение на всички съсловия, защото стопанската криза не трѣбва да се счита като криза само на земеделското съсловие. Вѣрно е, че кризата е предизвикана, преди всичко, отъ спадане ценитѣ на земеделскитѣ произведения, отъ свръхпроизводството, отъ техническото усъвършенствуване, което е постигнато въ земеделството. Земеделското стопанство е въ голѣма криза, защото ценитѣ на земеделскитѣ произведения сѣ спаднали; тия спаднали цени потискатъ ценитѣ на земята, рента пада, падатъ и ценитѣ на земитѣ. Понеже селското стопанство, при по-малкитѣ цени на неговитѣ произведения, е съ намалени доходи, то става неконсомативно способно, или, по-добре казано, непокупателно способно. Падналитѣ цени на произведенията на земеделското стопанство потискатъ ценитѣ и на градската собственост, потискатъ ценитѣ и на индустриалнитѣ и на занаятчийскитѣ произведения. Земеделското население, вследствие намаления си доходъ, не може да консумира, понеже е намалена неговата покупателна способност. Това се отразява и върху другитѣ производства. Това е една верига. Дори азъ смѣтамъ, че мотивитѣ на настоящия законопроектъ сѣ по-получливи отъ мотивитѣ на законопроекта за закрила на земеделеца-стопанинъ. Въ тия мотиви се говори за икономическото равновесие, докато въ мотивитѣ на първия законопроектъ се говори само за спадане ценитѣ на земеделскитѣ произведения. Въ мотивитѣ на настоящия законопроектъ се констатира истинското положение — че има едно голѣмо нарушение на икономическата равновѣрност, на икономическия екилибъръ, който въ науката представлява една голѣма проблема и който е третиранъ не само сега, но и въ миналото. Този голѣма проблема, която голѣми учени третираатъ, която вълнува народитѣ, е послужила за мотивъ въ този законопроектъ. Законопроектътъ, изтъквайки това понятие „нарушено икономическо и стопанско равновесие“, точно изразява на какъво се дължи днешната криза.

Тѣй като доходитѣ на всички съсловия сѣ намалѣли, безспорно е, че задълженията, които стопанитѣ сѣ сключили, не могатъ да ги посрѣщатъ. Ако въ едно стопанство, въ едно домакинство приходитѣ въ 1929 г. сѣ били двойно или тройно повече, а днесъ тѣ сѣ паднали съ 40%—50%—60%, безспорно е, че това стопанство страда, не може да посрѣща нуждитѣ си, не може да плаща своитѣ задължения. И тогава се дожда до положението да имаме едно неравновесие, едно нарушение на стопанскитѣ везни, защото развитието на общото и частно стопанство трѣбва да се разглежда като една терзия, като една баланса. Тази баланса е нарушена, тия везни сѣ изкривени. Задължения и въ други моменти съществуватъ — обаче тѣ не се третираатъ въ Парламента и не занимаватъ ученитъ и народитѣ, защото, когато задълженията сѣ сключени при известна стопанска уравновесеност, когато длъжницитѣ могатъ да плащатъ задълженията си, защото доходитѣ имъ сѣ сжщитѣ, тогава не се отричатъ отъ никого, народитѣ си плащатъ, безъ да повдигатъ въпроса по какъвъ начинъ и какъ ще ги плащатъ. Ако днесъ задълженията

сж една голѣма проблема, която се слага за разрешение, то не е затова, че задължения вчера не сж съществували, но затова, защото днес хората не могат да ги плащат, поради всеобщо намалениѣ доходи, поради кризата. Този мотивъ за стопанското равновесие ще ми послужи за основа да разкритикувамъ законопроекта, защото този мотивъ не се провежда докрай въ цѣлия законопроектъ. Доходите не сж намалени само за селянитѣ, само за занаятчиитѣ, тѣ сж намалени за всички, и за търговци, и индустриалци. Тогава, споредъ менъ, законопроектътъ не може да обгрѣща задължения само до 200 хиляди лева, а ще трѣбва да обгрѣща всички задължения, независимо отъ тѣхния размѣръ и независимо дали сж на търговци, занаятчи, земледѣлци и пр. Ако обгрѣне само задължения до 200 хиляди лева, азъ ще ви кажа по-нататѣкъ въ какво противоречие ще се изпадне. Азъ поддържамъ законопроекта, но трѣбва ясно да кажа какви кусури има той. Вѣрно е, че г. министъръ Върбенювъ и правителството сж този законопроектъ правятъ една крачка напредъ, вѣрно е, че той е по-голѣма крачка отъ законопроекта за закрила земледѣлския стопанинъ, но той не е достатъченъ, както не е достатъченъ и другиятъ законопроектъ. И този законопроектъ има своитѣ кусури и дефекти, и онзи законопроектъ ги имаше. Но азъ смѣтамъ, че ние, които искаме да творимъ и да градимъ сждбата на нашия народъ, които искаме да отправяме нашия народъ къмъ по-спокойно развитие, въпрѣки всичко, ще трѣбва да изтъкнемъ кусуритѣ на законопроекта, и, акламирайки министра на правосѣдието за него, ще трѣбва да искаме той да бѣде разширенъ.

За да ви стане по-ясна моята мисль, азъ ще ви изтъкна, че днесъ икономическата стойностъ на паритѣ е нарастнала, че златото е поскѣпнѣло по отношение на другитѣ стоки, че днесъ е налице едно количествено несѣответствие между стокитѣ и златото, и затова хората, които сж задължѣни при друга равномѣрностъ, днесъ вследствие спадаването на ценитѣ, не могатъ да плащатъ своитѣ задължения и търпятъ не само голѣми страдания, но се обезземляватъ, обезимотятъ. А хората, които иматъ пари, които облаждатъ паричнитѣ срѣдства, сж станали сега два или три пѣти по-богати отъ 1929 г., защото, ако въ 1929 г. тѣ сж могли съ своитѣ пари да купятъ единъ имотъ или едни блага, днесъ могатъ да купятъ два пѣти повече имотъ или блага. Безспорно е, прочее, че тия хора сж разбогатѣли. Понеже паритѣ липсватъ, понеже доходитѣ сж намалени, днесъ имотитѣ иматъ две цени — действителна и една теоритична пазарна цена. Макаръ единъ имотъ да струва едн-колко-си, понеже хората нѣмаатъ пари, цената му е намалена, и ние виждаме, че имотитѣ на длъжнициитѣ се изкарватъ на публична продажъ и се продаватъ на една свѣршено нищожна цена, независимо отъ това, дали имотътъ е селски или градски, движимъ или недвижимъ.

Въ законопроекта има редъ непълноти, които трѣбва да бждатъ попълнени и азъ ще се спра по-подробно върху тѣхъ, за да помоля г. министъръ Върбенювъ и чрезъ него правителството, когато законопроектътъ отиде въ комисията, да се разшири, да стане той действително ефикасенъ, действително плодотворенъ.

Една отъ непълнотитѣ на законопроекта е, че се прави намаление на задълженията само до 200.000 л. и се изключватъ отъ него задължѣнитѣ търговци надъ 200.000 л. Тогава ще имаме следното положение. Вие, които искате да защищавате влоговетѣ и спестяванията, съ това законоположение дождате до единъ абсурдъ. Тѣй напримѣръ, ако азъ имамъ задължения до 200.000 л., азъ ще имамъ право да се отнеса до мировия сждъ, или до окръжния сждъ и да искамъ намаление на моитѣ задължения, но ако тѣзи мои задължения сж къмъ единъ банкеръ, който е събралъ влогове и неговитѣ задължения сж повече отъ 200.000 л., като е раздалъ събранитѣ пари на длъжници като мене, които ще се ползватъ отъ намалението на задълженията, той ще се намѣри въ единъ импась, понеже дължи повече отъ 200.000 л. и не може да се ползува отъ облагоитѣ на закона. Тогава вие ще го докарате до едно положение да фалира. Значи, вие, макаръ да защищавате спестителитѣ, вие нанасяте единъ ударъ върху самитѣ спестявания. защото въпросниятъ банкеръ, като фалира, безспорно не може да върне паритѣ на влогодателитѣ и косвено съ законопроекта пакъ ошетяватъ спестителитѣ. И тогава не трѣбва ли да се предприеме тази мѣрка, която въ миналата си речъ препорѣчахъ, която и сега ще повторя, че за възстановяване на нарушеното стопанско равновесие най-разумното е рѣзането на паритѣ, на влоговетѣ и на задълженията въ размѣръ на спадалицѣ цени на богатата? Когато рѣжете само задълженията, когато само тѣхъ намалявате, когато вие не

намалявате прѣко и влоговетѣ, вие косвено влияете за тѣхното фактическо намаление. Съ законопроекта вие въ известно отношение дождате до сждата мѣрка, която азъ ви препорѣчвамъ, но която вие не искате да установите. Защото, ако на единъ кредиторъ, който има задължения, вие отнемате частъ отъ това, което той е пласиралъ у други, вие го поставяте въ положение той да не може да посрѣща задълженията си и тогава той, фактически, ще ошети влогодателитѣ. Това е една голѣма дупка въ законопроекта, която ще трѣбва да се запълни. И азъ смѣтамъ, че нѣма защо да ни е страхъ отъ рѣзането, отъ девалюацията: когато се е дошло до положение, че трѣбва да се рѣже, защо да не го направимъ? Азъ ще кажа по-нататѣкъ, кои сж мотивитѣ на г. Рафайловъ и на други като него, които отъ трибуната сж такъвъ жаръ защищаватъ кредита. Неговитѣ теории сж несѣстоятелни. Азъ смѣтамъ, че законопроектътъ, въ този му видъ, е безъ логически завършекъ. Той, изхождайки отъ мотива за стопанското равновесие, трѣбва да иде до край и туй стопанско равновесие трѣбва да се възстанови по отношение на всички. Но ще ми се възрази отъ г. министъръ Върбенювъ или отъ нѣкой отъ васъ, че има законопроектъ за превантивенъ конкордатъ, който утре ще бѣде внесенъ.

**Министъръ Д. Върбенювъ:** Внесенъ е.

**С. Петковъ (нац. л.):** Азъ не съмъ го получилъ. — Азъ смѣтамъ, че законопроектътъ за превантивния конкордатъ е отдѣлна материя, че се създава за нормални времена, и азъ, може би, и по тоя законопроектъ ще взема думата и ще си кажа мнението. Но тамъ намалението е обусловено отъ съгласието на кредиторитѣ, а тукъ сждътъ го дава по свое усмотрение. Азъ смѣтамъ, че всички съсловия, които иматъ задължения, вследствие нарушеното стопанско равновесие, безъ разлика на размѣра, трѣбва да бждатъ поставени подъ еднакъвъ знаменателъ, а превантивния конкордатъ е за други случаи. Вие искате да възстановимъ равновесието, да премахнемъ страданията. Страданията сж общи вследствие на стопанската криза, която върлува въ свѣта и въ България, дайте да цѣримъ самата криза. Това не е възможно да стане, както ви казахъ и въ миналата си речъ, съ повдигане ценитѣ, защото стопанското развитие е напреднало, защото имаме техническо усвършенствуване, което докарва сврѣхпроизводство. Може съ консорциуми и съ Дирекция за храноизносъ държавата да губи милиарди, за да повишава ценитѣ на даденъ продуктъ, но това не може да ни спаси.

Свѣтовното развитие на стопанството не върви въ този пѣтъ и ние скоро не можемъ да имаме повишение на ценитѣ. Следователно, остава ни другото — пакъ да възстановимъ стопанското равновесие, като оправимъ паланцата. Какъ? Като рѣжемъ — нѣма друго спасение — отъ тия, които сж капиталисти, които иматъ спестено. Може да е мѣчно, може да е жално, съ страдание ще става, но азъ ги питамъ паричнитѣ капиталисти: ако не възстановимъ стопанското равновесие и ако утре станатъ пертурбации въ тази страна и загубимъ това, което имаме, и нашата свобода, и паднемъ подъ единъ болшевишки режимъ, както рускитѣ генерали, които станаха метачи, по-добре ли ще бждете вие, по-добре ли ще бждемъ ние? Нѣма друго спасение, освенъ да направимъ необходимитѣ коренни реформи. Всичко друго е палиативъ. Този законъ, макаръ да е една смѣла реформа и да очакваме отъ него известни подобрения, утре, другиденъ или следъ година пакъ ще трѣбва да дойдемъ да разглеждаме тази проблема, защото тя нѣма да бѣде разрешена сега коренно. Азъ съмъ на мнение, че сега трѣбва да разрешимъ въпроса съ по-голѣма смѣлостъ и съ по-голѣма любовъ къмъ нашата страна, защото предвиждамъ, че този законъ ще внесе само временно успокоение и подобрение, защото е палиативъ, защото не разрешава коренно въпроса.

**Г. г. народни представители!** Отчасти законопроектътъ на правителството не изключва това, което азъ искамъ: рѣзането и на задължения, и на влогове, и на пари; той прави това отчасти, само че го прави чрезъ сждилицата и го прави по отношение само на задълженията; той оставя паритѣ неотрѣзани, оставя и частъ отъ спестяванията ненамалени. Азъ казахъ: ако азъ съмъ далъ, примѣрно, на единъ отъ васъ една сума отъ 200 хиляди лева, или съмъ далъ на 10 души по 20.000 л., и тѣзи последнитѣ по отдѣлно поискатъ отъ мировия сждъ или окръжния сждъ намалението на задълженията си спрямо мене, азъ, който съмъ задължѣнъ, да кажемъ, на Х и У и на други още 20 души, ще поискамъ сждъ такова намаление и тогава азъ ще ошета другитѣ. Следователно, спестяванията, за които толкова много плаче Сговорѣтъ, не накръняватъ ли ги по този начинъ? Накръняватъ ги. Законопроектътъ отчасти

възприема голѣмата идея за възстановяване стопанското равновесие, защото той е стѣпилъ на нея, обаче иска по-прикрито да върви и я провежда, защото съществува въпросът който тъй много се надува, че щѣли да избѣгат капиталитѣ, на който въпрос азъ ще се спра по-нататък! Въ всѣки случай, моята идея за рѣзване на паритѣ, задълженията и на влоговетѣ не е болшевишка идея, защото вие виждате, че и самиятъ законопроектъ я поддържа отчасти. Тоя аргументъ, че тѣзи, които поддържатъ тази реформа, която азъ препорѣчвамъ, сѣ болшевишари, е праздна работа, защото тогава и правителството ще е болшевишко, защото и то върви въ този път, и то прави такава стѣпка, макаръ не тъй смѣла и крупна, каквато азъ препорѣчвамъ.

**А. Неновъ (раб):** Министъръ Върбенювъ болшевикъ!

**С. Петковъ (нац. л):** После, кажете ми този законопроектъ защитава ли влоговетѣ въ банцитѣ, които банки иматъ раздадени пари повече отъ 200 хиляди лева? Защото вие закриляте само задълженията до 200 хиляди лева. Косвено, разбира се, въ края на краищата и вложителитѣ пакъ ще бѣдатъ ошетенни, защото, когато не позволявате на банцитѣ да намалятъ влоговетѣ, тѣ ще фалиратъ и косвено пакъ ще изядатъ паритѣ на вложителитѣ, по силата на системата, която вие предвиждате. Но кажете, частниятъ спестителъ, който е далъ пари на X, а X ги е далъ на Y, вие този спестителъ защитавате ли? Не го защитавате, ако задълженията му сѣ повече отъ 200 хиляди лева, защото не попада подъ разпоредбитѣ на закона.

Да си дойда на думата. Ако азъ съмъ взелъ отъ г. Рафаиловъ една сума отъ 200 хиляди лева, а г. Рафаиловъ има да дължи на частни спестители пакъ една сума отъ 200 хиляди лева, въ случая г. Рафаиловъ може да се спаси, защото той попада подъ разпоредбитѣ на закона. Но ако г. Рафаиловъ дължи надъ 200 хиляди лева, той не се ползува отъ облатитѣ на закона и тогава той ще удари вложителитѣ произволно, защото ще фалира, тъй като азъ нѣма да му платя напълно, а щомъ като азъ не му плащамъ, тогава той какъ ще плати на другитѣ?

**Ф. Рафаиловъ (д. ср):** Разбира се.

**С. Петковъ (нац. л):** Точно това е мисълта ми. Затова азъ казвамъ, че законопроектътъ не разрешава напълно въпроса, и смѣтамъ, че ние трѣбва да изправимъ този неговъ недостатъкъ.

И тъй, да уясня мисълта си. Правно, вие не давате облекчение на всички, не рѣжете влоговетѣ, а фактически една частъ отъ тѣхъ рѣжете. Азъ искамъ да ги рѣжете по отношение на всички, за да бѣдете последователни, защото не е право да ошетявате едни спестители, а други да не ошетявате. Трѣбва всички да понесатъ жертви отъ нарушението на стопанското равновесие, а не едни да се възползватъ отъ него и да се благоприятствуватъ, а други да страдатъ. После, вие знаете много добре, че задълженията сѣ верига — селянинътъ има да дава, но има и да получава; гражданинътъ е далъ на селянина, но е и неговъ дължникъ. Това сѣ зависимости и тѣзи зависимости трѣбва заедно да се уреждатъ. Този въпросъ е общъ и общо трѣбва да се урежда. Причинатѣ, които сѣ предизвикали тази невъзможностъ да се плаща, сѣ общи и общо трѣбва да се цѣрятъ, а не да се цѣрятъ поотдѣлно, за отдѣлни съсловия.

Другъ единъ недостатъкъ на законопроекта, г. г. народни представители, азъ съзирамъ въ чл. 7. Въ него е казано: (Чете) „Дължникътъ, сѣ задължения до 200.000 л., на когото пасивътъ надминава актива...“ Азъ смѣтамъ, че тия думи: „на когото пасивътъ надминава актива“ сѣ една неудача на законопроекта. То значи, това, което даваме сѣ едната рѣка, сѣ другата да го вземаме. Азъ мисля че тази фраза „на когото пасивътъ надминава актива“ трѣбва да бѣде изхвърлена, защото, преди всичко, това обстоятелство много мѣчно се доказва. Второ, при днешнитѣ цени — това го изтъкнахъ първоначално — благата и имотитѣ иматъ две, дори три стойности: едната стойностъ е оценителна — да я наречемъ теоритична — когато вещи лица се явяватъ и оценяватъ; другата е покупна — действителната, при която би могла да стане сдѣлката или става такава; и, трета, стойността, добита при публичната продажъ, която е свършено ниска и различна отъ първитѣ. Тогава какъ ще установимъ стойността — актива? Когато нѣкой изпадне въ гражданска несостоятелностъ — да се изразя сѣ френската дума, въ *déconfiture* — и не може да плаща, макаръ че неговиятъ активъ надминава пасива му, и когато кредиторитѣ го натиснатъ, тѣ ще му продадатъ имота на безценица, макаръ че счетоводно, по оценка на вещи лица, активътъ да надминава пасива му. Тѣй щото, азъ смѣтамъ, че тая фраза трѣбва да я изхвър-

лимъ и да я замѣстимъ съ фразата: „Всѣки дължникъ, който се почувствува въ стѣснено парично положение вследствие стопанската криза...“ И тогава, понеже е ноторно, че днесъ всички съсловия произвеждатъ почти подъ производствената стойностъ, или най-малкото, че задълженията, които сѣ сключили, не могатъ да ги плащатъ, тѣ ще подпадатъ подъ тоя законъ. Иначе, както казахъ, ще излѣзе, че сѣ едната рѣка даваме, а сѣ другата вземаме, и законътъ ще бѣде безрезультатенъ. Смѣтамъ, че тази поправка си има мѣстото и ние сме длѣжни да се справимъ съ това положение.

Г. г. народни представители! Същото е и съ въпроса за обезпечението. Азъ смѣтамъ, че и то трѣбва да се премахне, защото какъ можете да искате отъ дължникъ, който е изпадналъ въ гражданска или търговска несостоятелностъ — защото азъ искамъ този законопроектъ да бѣде разширенъ и за търговцитѣ, тъй като, казахъ, че причинитѣ, за да не могатъ да се плащатъ задълженията, сѣ общи — какъ можете да искате, казвамъ, да даде обезпечение? Имотитѣ му могатъ да служатъ за обезпечение. Тая институция, която създаваме, много сполучливо въ законопроекта се нарича „сѣдебно уреждане“, а не конкордатъ, защото конкордатъ е свършено друго понятие. Въ такъвъ случай, много естествено е, че този, който е дошелъ до стѣснено положение, ако иска да уреди, да очисти своитѣ задължения, той не може да представи гаранция, освенъ имотитѣ си. Често пѣти длѣжници, цената на имотитѣ на които толкова е паднала, а пакъ иматъ задължения и, вследствие на кризата, не могатъ да ги платятъ, тѣ свършено не ще иматъ, или много малко ще иматъ възможности да представятъ обезпечение. И азъ смѣтамъ, че обезпечението отъ такива длѣжници трѣбва да бѣде само съ тѣхното имуществено състояние, като кредиторитѣ иматъ една привилегия при уреждане вземанията си. Обезпечението да бѣде въ това, което длѣжникътъ притежава. Но ако искате отъ длѣжника да ви представя друго обезпечение извънъ онова, което той притежава, той не може да даде такава, и въ такъвъ случай институцията, която създаваме и която е едно добро начало, както казахъ въ началото на речта си, ще стане илюзорна, не ще може да очисти нашитѣ длѣжници, нашитѣ селяни, нашитѣ търговци индустриали. Азъ смѣтамъ, че това условие за обезпечаването трѣбва да бѣде премахнато отъ законопроекта или най-малко трѣбва да бѣде разяснено.

Г. г. народни представители! Тукъ му е мѣстото да кажа, че когато става въпросъ за очистване на дълговетѣ, азъ смѣтамъ, че нормата отъ 30%, която се възприема отъ този законъ, е много малка, защото знайно е, че ценитѣ на нѣкои произведения и на нѣкои имоти сѣ паднали надъ 60%. Какво очистване на дълговетѣ и какво облекчение ще направите на стопанина на такива произведения и на такива имоти? Цената на неговитѣ произведения и на имота му е толкова паднала, че той не може да изплати своитѣ дългове предъ кредиторъ. По-леко ли ще бѣде на кредитора, ако той продаде стокитѣ или имота на своя длѣжникъ? Кредиторътъ може да вземе имота на длѣжника си, но защо да не успокоимъ тоя задължнѣлъ български гражданинъ, тоя земеделецъ или търговецъ? Защо да не му помогнемъ? Азъ смѣтамъ, че нормата 30% на това намаление на дълговетѣ, установени предъ съдилищата, трѣбва да бѣде увеличена. Тя трѣбва да бѣде увеличена следъ изслушване на кредитора, следъ вземане на неговото мнение. Сѣдътъ ще трѣбва въ края на крайщата да решава по свое усмотрение дали ще трѣбва да намали дълговетѣ на длѣжника сѣ 30%, или ще стигне до 50 и дори до 60%. Азъ смѣтамъ, че трѣбва да дадемъ право на сѣда да може да намалява дълговетѣ до 60%. Само тогава ще можемъ да очистимъ стопанина отъ задължение, само тогава ще го пюржираме, ще го очистимъ. Иначе, вършимъ една праздна работа, тъй като фактически кредиторътъ, макаръ да има да взема, не ще може нищо да вземе. Нѣма какво да плачемъ за капитала, нѣма какво да плачемъ за кредита. Кредитътъ е дошелъ до туй положение, че кредиторитѣ не могатъ да събератъ вземанията си. Затова не е кривъ само длѣжникътъ — кривъ е и кредиторътъ. Дайте днесъ, когато искаме да заздравимъ положението на градскитѣ и селски срѣдни съществуваня, да направимъ нѣщо разумно, за да очистимъ тия срѣдни съществуваня отъ тѣхнитѣ задължения, да ги успокоимъ, да ги направимъ едни добри български граждани, защото тѣ и безъ това не могатъ да плащатъ. Какво ще бѣде за държавата, за гражданския строй, за нашитѣ правни понятия, за реда въ днешния буржоазенъ строй, ако, неочиствайки тия задължения, ги оставимъ тѣ да продължатъ да съществува и хората станатъ несъстоятелни? Ще имаме ли файда отъ това? Нѣма да имаме никаква файда. Тогава дайте



да очистимъ тѣхнитъ задължения. Това не е противъ нашитъ правни понятия. Напротивъ, мисля, че е дошълъ моментътъ да съобразимъ нашия правенъ редъ, нашитъ правни понятия съ създаденото фактическо положение. Не можемъ да останемъ назадъ, не можемъ да вървимъ следъ събитията. Днесъ имаме едно фактическо положение: паднали цени на селскитъ и на други произведения, обеднѣлъ народъ, който не може да плаща. Какво можемъ да направимъ? Дайте да се съобразимъ съ това фактическо положение, въ което се намира мнозинството на българския народъ — цѣлия български народъ. Дайте да поправимъ това фактическо положение, да го съобразимъ съ правовия редъ и да кажемъ: така и така длъжникътъ не може да си плати дълговетъ, поне да узаконимъ това положение и да съобразимъ правовия редъ съ фактитъ.

Г. г. народни представители! Когато длъжниците рекатъ да се възползватъ отъ тая институция и откриятъ тая процедура и поискатъ да намалятъ своитъ задължения, въ такъвъ случай азъ считамъ, че трѣбва да дадемъ правото на съда да разсрочва задълженията имъ, независимо отъ разсрочкитъ, които сѫ дадени въ чл. 1. Защото, ако намаляватъ задълженията на единъ стопанинъ, а не дадете възможностъ на тоя стопанинъ да очисти останалитъ си задължения чрезъ известно разсрочване, безспорно, тая институция, тъй хубава, тъй напредничава, тъй подходяща за новото време, тъй правеща честъ на Народния блокъ, който я въвежда — защото, безспорно, съ тая институция вървимъ съ духа на новото време — ще стане илюзорна защото хората не ще могатъ да се възползватъ отъ нея. А когато ние създаваме закони, ще трѣбва да ги приложимъ и въ живота. Не може институциитъ, които създаваме, да висятъ въ облацитъ — тѣ трѣбва да бждатъ оползотворени, да дадатъ резултати. А тъй както сѫ създадени по законопроекта тѣ не могатъ да дадатъ резултати. Затуй, ние трѣбва да дадемъ сувереното право на съда, независимо отъ сроковетъ, предвидени въ чл. 1, да може да дава още по-голъми срокове, единъ видъ съдебенъ мораториумъ. Тая институция, съдебниятъ мораториумъ, въ нашето търговско право съществува. Следователно, ние ще я разширимъ и за всички други задължения — не само на търговцитъ, но и за занаятчиитъ и за всички други съсловия. Съ това нѣма да направимъ никакво нововъведение. Щомъ законодателятъ въ нормални времена е могълъ да създаде институция за съдебенъ мораториумъ, за разсрочки, за конкордати и пр., какво повече правимъ сега? Разширяваме тая институция — съдебния мораториумъ и за всички други съсловия.

Остава откритъ въпросътъ и за поржчителитъ. И трѣбва да бжде третиранъ и този въпросъ: какво ще стане съ поржчителитъ, които сѫ поржчителствували на единъ стопанинъ? Ще може ли кредиторътъ да иска своитъ вземания отъ поржчителитъ? Азъ смѣтамъ, че той не трѣбва да има право да иска своитъ вземания отъ тѣхъ, че и поржчителитъ трѣбва да бждатъ менажирани, облекчени. Понеже създаваме институция за очистиране задълженията на длъжниците, като намаляваме тия задължения, ще трѣбва поржчителитъ да бждатъ държани отговорни въ размѣръ само на останалото задължение, а не и на това, което е намалено. Само тогава има смисълъ тая институция. Иначе ако останатъ поржчителитъ да отговарятъ за цѣлата сума на задълженията — значи, и върху оная частъ, съ която сѫ намалени задълженията — тогава тѣ, поржчителитъ, ще обрнатъ своето визкание — съ *actio de in rem verso* — противъ длъжника, ще преследватъ последния до вѣки вѣковъ и въ такъвъ случай намалението на задълженията ще стане илюзорно. Затова, когато кажете а, трѣбва да кажете и б: трѣбва да стане пълно очистиране и на длъжника и на поржчителитъ, като последнитъ останатъ да отговарятъ само до размѣръ на останалата сума, а не и за намалената частъ.

**Нѣкой отъ мнозинството:** Кой твърди противното? Въ законопроекта има ли такава нѣщо?

**С. Петковъ** (нац. л): Нѣма, но не е ясно. — Азъ смѣтамъ, че по такава правна материя ние сме длъжни стриктно да тълкуваме, стриктно да кажемъ нашата мисль, защото знаете, че съдилищата и теорията не позволяватъ да се тълкуватъ текстове разширително. И ако ние не кажемъ стриктно нашата мисль на законодатели, съдилищата сѣщо нѣма да дадатъ стриктно тълкувание въ същия смисълъ.

**А. Капитановъ** (з): Поржчителитъ по тоя законопроектъ се третираатъ като длъжници.

**Х. Родевъ** (нац. л): Щомъ се правятъ облекчения за длъжниците, тѣ важатъ и за поржчителитъ. Щомъ като

задължението е намалено, то е намалено и по отношение на длъжника и поржчителя.

**С. Петковъ** (нац. л): Знамъ това, но смѣтамъ, че въ законопроекта е *ambigu*, двусмислено, и може да възникне споръ; затова дайте тукъ да разрешимъ този споръ. Щомъ като г. министърътъ на правосъдието не противоречи, по-добре дайте да го кажемъ въ законопроекта, за да не става споръ въ съдилищата, да пращаме хората въ съдилищата да харчатъ пари. Азъ се възпротивявамъ на това и искамъ въ закона да бжде ясно казано.

Още единъ, втори въпросъ по законопроекта — за апелативното обжалване. По законопроекта апелативното обжалване е изключено. Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че ние не можемъ по една такава голѣма материя, каквато се третира въ законопроекта, да оставимъ мировия съдия или окръжния съдъ въ едноличенъ съставъ да решава окончателно въпроситъ, защото може да станатъ грѣшки, тъй като и съднитъ сѫ хора и могатъ да грѣшатъ. Анализътъ на съдебната история сѫ пълни съ грѣшки. Дайте да има и една втора инстанция — не касационната — дайте възможностъ първоначалното решение да се обжалва предъ апелативния съдъ или предъ окръжния. Тогава ще имате две инстанции по същество и, безспорно, гаранцията ще бжде много по-голъма, отколкото е сега по законопроекта.

Това е едната институция — съ нея азъ завършвамъ — и на нея най-първо се спрѣхъ, защото е най-важната.

Искамъ да спра вашето просвѣтено внимание и на въпроса за намаляването съ 20% първоначалната цена на имота при втората публична продажъ. Г. г. народни представители! Ценитъ на имотитъ сѫ намалѣли извънредно много. Азъ ви казвамъ, има три вида цени: първата е оценителната цена на вещи лица, когато имотътъ не се купува, само се оценява; втората цена е, когато имотътъ се изкара на пазара за доброволна продажба — тогава цената е по-малка отъ първоначалната оценка — и третата е, когато имотътъ се изкара на публична продажъ — тогава цената е съвършено низка. Ние приемаме като основно начало, че сѫ паднали ценитъ горе-долу на всички произведения и блага, споредъ индекса за ценитъ на движими и недвижими имоти, съ около 50%. Единъ кредиторъ е далъ паритъ си въ 1929 г. да се купи единъ имотъ, който е струвалъ 1.000.000 л. При днешнитъ цени стойността на този имотъ е намалѣла наполовина — 500.000 л., и понеже при втората продажба се прави още едно намаление отъ 20%, следователно, ще се продаде за 300.000 л. Виждале какво ограбване на длъжниците се допуска, макаръ да казваме, че тоя законопроектъ е за закрила, за облекчение на длъжниците. Ето защо азъ смѣтамъ, че ще трѣбва да се приеме една нова редакция на чл. 4, която сѣщо може да се види большевишка, много революционна, но азъ съмъ длъженъ да кажа мнението си по съвѣстъ и вие ще съдите. Има една френска поговорка „On fait son devoir et on laisse dire les gens“ — Азъ изпълнявамъ дълга си, а хората нека говорятъ. Азъ искамъ да се премахне намалението отъ 20%, като се каже така: „Продаванъ на селски и градски имоти за дългъ не може да се утвърждава отъ съдилищата, ако при наддаването не се е получила цена, равна на срѣдната пазарна такава, станала доброволно въ околността на дадения имотъ, който се отчуждава, презъ предшествувашитъ продаванъ 2 години и не по-долу отъ текущитъ цени въ деня на продажбата“. По този начинъ ние ще запазимъ имотитъ и ще повдигнемъ до известна степенъ тѣхната цена — иначе хората пакъ ще бждатъ обезземлени и експлоатирани — и нѣма да бждатъ *à la merci* на капиталиститъ, които по една случайностъ, не защото сѫ били предвидливи, но защото случайността имъ е помогнала, сѫ могли да заплатятъ имуществото си въ пари, а нѣ да купятъ съ тѣхъ други блага.

**Министъръ Д. Върбеновъ:** Намалението е въ полза на длъжника.

**С. Петковъ** (нац. л): Не го разбирамъ така, г. министре. Въ чл. 4 се казва: (Чете) „Докато е въ сила тоя законъ, при публичнитъ продажби като първоначална цена на обявения за продажъ движимъ или недвижимъ имотъ, ако такава не е опредѣлена по взаимно съгласие на ищеца по изпълнението и длъжника, се взема действителната му пазарна стойностъ, която се опредѣля отъ едно или три вещи лица, а при втората публична продажъ, въ случаитъ на чл. чл. 824, п. п. 1 и 2 и 743, п. п. 1 и 2 отъ гражданското съдопроизводство, първоначалната цена се намалява съ 20%“. Азъ съмъ противъ това. Азъ искамъ да се гледа такава е била цената преди две години и, ако тя е



по-малка отъ днешната, да се вземе днешната цена, следователно, да няма 20% намаление. Искамъ да схванете мисълта ми. Ценитъ на имотитъ и безъ това сѣ спаднали съ 50%, а вие ги намалявате съ още 20% и по този начинъ обезценявате имотитъ съ 70% и ги хвърляте въ лапитъ на банкеритъ и лихваритъ.

**А. Капитановъ (з):** Ако цената не бѣде намалена съ 20%, имотътъ не може да се продаде.

**С. Петковъ (нац. л):** Това ли е социалниятъ миръ, който ще създаваме, това ли е успокоението, което ще вънесаме? Безспорно, не. По старото положение въ закона за гражданското сѣдопроизводство се предвиждаше 25% намаление отъ първоначалната оценка при първата продажба и 20% при втората продажба. Това бѣше при други цени, въ 1929 г., когато нѣмаше днешното катастрофално спадане на ценитъ съ 50%. Днесъ съ нищо не се оправдава това положение. Ама нѣмало да се явятъ купувачи. Ще вземе имота кредиторътъ. Достатъчно е, че той, запазвайки стойността на своитъ пари отъ 1929 г. и увеличавайки икономическата стойностъ на паритъ — тѣхната покупателна стойностъ — ще вземе имота на по-малко отъ половината цена отъ цената, на която е могълъ да го вземе презъ 1929 г. Това е достатъчно.

**Х. Родевъ (нац. л):** Г. Петковъ! Ами, ако се продава една къща и не се явятъ купувачи, кой ще я купи?

**С. Петковъ (нац. л):** Кредиторътъ ще даде заявление и ще иска да се възложи къщата върху него.

**Х. Родевъ (нац. л):** Да, но ако има да взема само 1000 л.?

**П. Попивановъ (з):** (Къмъ Х. Родевъ) Че за 1000 л. ли ще продавате къща?

**С. Петковъ (нац. л):** Ще редуцира вземането си отъ стойността на къщата, ще плати остатъка и ще вземе къщата. Напр., имате да вземате 1.000 л., а къщата струва 100.000 л.; ще броите 99.000 л. и тя ще остане върху Васъ.

**Г. г. народни представители!** Миналия пътъ, когато говорихъ, азъ казахъ, че законопроектътъ на г. министъръ Гичевъ не е пъленъ, че той е едностранчивъ, защото изключва задълженията къмъ Централната кооперативна банка и къмъ Земледѣлската банка и кредитираниотъ отъ нея кооперации. Азъ смѣтамъ — не само за последователностъ — че и въ този законопроектъ, както и въ законопроекта за закрила на земледѣлца-стопанинъ — миналия пътъ изнесохъ данни, но сега нѣма да ви отнемамъ времето да ви давамъ такива — трѣбва да бждатъ включени и задълженията къмъ Централната кооперативна банка, къмъ Земледѣлската банка и кооперациитъ, кредитирани отъ нея, къмъ Народната банка и къмъ държавата, защото тѣзи задължения възлизатъ на една грамадна цифра. Вие искате да правите поменъ съ чуждо жито, а това, което е ваше, не го давате. Какъ може, тогава когато държавата има всички интересъ да подкрепи дребнитъ и срдни съществувания, за да не се большевизиратъ, за да крепятъ държавата, за да бждатъ годни въ всѣки моментъ да я защитаватъ отъ външни и вътрешни неприятели, да изключватъ задълженията къмъ държавнитъ банки и държавата отъ това намаление? Азъ смѣтамъ, че това е погрѣшно, че трѣбва най-напредъ да се почне отъ задълженията къмъ тѣзи банки, защото тѣ сѣ създадени за народа.

Ще се възрази отъ сговориститъ срдни, а може би и отъ тукъ (Сочи мнозинството), че кредитътъ ще бѣде заплашенъ, че бѣде подробенъ. Но, кажете ми: не трѣбва ли да се намѣрятъ срдства да се помогне и на длъжницитъ къмъ държавнитъ кредитни учреждения? Вие не искате да намалите влоговетъ? — Добре. Да приемемъ, че ще остане така положението, както е въ законопроекта — че нѣма да се намалятъ влоговетъ въ тѣзи кредитни учреждения.

**А. Радоловъ (з):** И тѣ трѣбва да се намалятъ.

**С. Петковъ (нац. л):** Ако не искате да намалите влоговетъ, тогава дайте да създадемъ единъ фондъ. Има една идея, която азъ смѣтамъ, че трѣбва да подхвърля тукъ на вашето внимание, и която, мисля азъ, трѣбва да се реализира. Тая идея е следната: ние ще трѣбва да ограничимъ правото на наследство до най-близкитъ роднини; не бива да признаваме наследственото право на наследницитъ до 10—15 линия. Направимъ ли това ограничение, ограничимъ ли правото на наследството до най-близкитъ

роднини, ще останатъ имоти, отъ които държавата ще може да създаде единъ фондъ за погасяване загубитъ, които ще се явятъ въ държавнитъ банки, вследствие намалението на задълженията.

Но да изключватъ задълженията къмъ Народната банка, къмъ Кооперативната банка, къмъ Земледѣлската банка и кооперациитъ, кредитирани отъ нея — азъ мисля, че това е много погрѣшна политика. Като имамъ предъ видъ на каква сума възлизатъ закѣснѣлитъ данъци — азъ онзи день казахъ, че тѣ сѣ къмъ 1 юлий 1931 г. 3 милиарда и нѣщо, а сега имамъ данни, че сѣ на днешна дата къмъ 3.600.000.000 л., една грамадна цифра; като имамъ предъ видъ, че хората не могатъ да плащатъ, особено населението отъ земетръсната областъ въ Пловдивско и Чирпанско, което заборчѣло до гуша, за да възобнови къщитъ си, които презъ земетресението се разрушиха и което сключваше задължения при цена на произвежданитъ отъ него продукти по-висока, при цена на житото 6—8 л., и когато работната рѣжа е била 100 л. — азъ смѣтамъ, че трѣбва да бждатъ облекчени и длъжницитъ къмъ държавата. Какъ ще плащатъ тѣ тѣзи задължения?

На времето Народното събрание отложи задълженията и данъцитъ на пострадалитъ въ земетръсната областъ за 2—3 години и тѣ натрупаха нови. Сега хората не могатъ да плащатъ абсолютно нищо, а вие искате държавата да прави поменъ съ чужди пари, да рѣже, а тя по отношение себе си нищо да не прави. Азъ смѣтамъ, че тая държава, която ние днесъ управляваме, която ние въ всѣки моментъ сме готови да защитаваме, която иска да подкрепи едно съсловие, което да я защитава, ще трѣбва най-първо да започне отъ себе си, ще трѣбва първа да даде примѣръ на гражданството, като каже: „Задълженията къмъ менъ азъ ги рѣжа“, за да направи и то същото.

**А. Радоловъ (з):** Разбира се, така е! Много добре казано!

**С. Петковъ (нац. л):** Г. г. народни представители! Всички вие знаете, че въ България капиталътъ, при високия лихвенъ процентъ, който е установенъ въ нашата страна, се дублира, удвоява се всѣки три или четири години. Миналия пътъ другарътъ отъ нашата парламентарна група г. Иванъ Куртевъ ви изнесе данни, какъ се увеличаватъ капиталитъ. Азъ имамъ тѣзи данни, но не искамъ да ви отнемамъ времето да ви ги чета. Обаче можете ли да помислите вие, че ние не можемъ да се намѣсимъ и да рѣжемъ този капиталъ, който въ три-четири години се дублира, когато въ другитъ страни се дублира за 10—15 години, защото тамъ лихвениятъ процентъ — мога да ви цитирамъ — на много мѣста е подъ сконтото на тѣхнитъ емисионни банки, е подъ 2%? Въ България, обаче, капиталътъ е ненаситенъ и нашитъ частни банки и лихвари обиратъ българското население, като взематъ по 15—20—30% лихва. И ние сега да нѣмаме право да рѣжемъ? Че ние нѣма да рѣжемъ отъ тѣхната частна собственостъ! Ние ще режемъ отъ оная частна собственостъ, която сговориститъ откраднаха отъ българскитъ граждани и я дадоха на капиталиститъ. (Ръжкоплѣскания отъ мнозинството) Вие, сговориститъ, казвате, ченние посѣгаме на частната собственостъ, а азъ смѣтамъ, че вие посегнахте най-напредъ на частната собственостъ, защото вие узаконихте лихвенъ процентъ 16%, когато до 1927 г. законниятъ лихвенъ процентъ бѣше 12%.

**Ц. Пупешковъ (д. ср):** Намалихте го.

**С. Петковъ (нац. л):** Никакво намаление! Това не бѣше ли единъ ударъ върху частната собственостъ? И вие сега ще ни четете моралъ, че ние трѣбва да пазимъ частната собственостъ! Когато се касае за васъ и за вашитъ капитали, вие можете да крадете отъ хората, а когато се касае да се вземе отъ васъ, тогава говорите за обиръ на хората! (Ръжкоплѣскания отъ мнозинството)

**А. Радоловъ (з):** Нѣщо повече, г. Петковъ — ако мога да Ви допълня — ония стопани, които не могатъ да докажатъ, че сѣ били въ затруднено положение, когато сѣ вземали пари съ лихва надъ 16%, тѣ да нѣматъ право на искане срещу този, който имъ е вземалъ по-висока лихва.

**Ц. Пупешковъ (д. ср):** Не е така. За това има наказание. Лихвата е намалена.

**А. Радоловъ (з):** Не е вѣрно. Щомъ като не може да докаже, че е билъ въ затруднение, не му се повръща надъ взетата лихва. Така е.

**Г. Т. Данаиловъ (д. ср):** Не сте правъ.

**А. Радолов** (з): Правъ съмъ. Оня денъ имаше единъ такъвъ случай.

**С. Петков** (нац. л): Г. г. народни представители! Азъ считамъ, че ние нѣма да си изпълнимъ дълга — и това моля да не се смѣта като упрькъ срещу правителството — ако не направимъ и нѣщо друго. Преди всичко, споредъ мене, единъ законъ противъ лихоемството трѣбваше да предшества тия закони, които ние отъ нѣколко дни разглеждаме, за да не могатъ тия, които банки прашятъ отъ пари днесъ, да взематъ по 16% и 18% лихва и по този начинъ още повече да отегчаватъ съдбата на българския данъкоплатецъ и на българския длъжникъ. Споредъ мене, въ комисията ще трѣбва въ този законопроектъ да предвидимъ още една институция, покрай тѣзи институции, които сѣ предвидени въ него, именно: длъжниците, които сѣ платили незаконни, високи лихви, да могатъ по единъ охранителенъ начинъ, безъ да плащатъ мита, берии и пр., безъ да се следва оная процедура и онова трудно състезателно производство предъ мировия съдия или предъ окръжния съдъ, чрезъ установителни искове да установятъ платенитѣ незаконни лихви отъ тѣхна страна и съдѣтъ да ги намали, и то не въ размѣръ съ 30% или 50% — колкото сѣ паднали ценитѣ — но всецѣло да ги изключи, независимо отъ другитѣ намаления, които ще се направятъ.

Смѣтамъ, че мисълта ми е разбрана. Преди всичко, незаконнитѣ лихви сѣ незаконни и тѣ могатъ и безъ този законопроектъ да бѣдатъ извадени отъ задълженията на българскитѣ граждани. Когато българскитѣ граждани по съдебенъ редъ установи, че е платилъ незаконни лихви, чрезъ акцията *payement de l'indu* — връщане на недължимото — тѣ и сега се повръщатъ. И понеже съществуващата процедура е по-трудна, азъ искамъ да предвидимъ тукъ една нова процедура, да може по охранителенъ редъ, по най-простъ и лекъ начинъ, безъ губене на време и безъ плащане на мита, берии и пр., да се установява плащането на незаконни лихви и да се приспадатъ тѣ отъ задълженията, независимо отъ другитѣ проценти, съ които ще искаме да се намалятъ задълженията, вследствие падналитѣ цени на произведенията поради кризата.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че въ комисията ще трѣбва да направимъ още една корекция на законопроекта. Сумата отъ 25.000 л., която горе-долу замѣства челяднитѣ имоти въ земеделското стопанство, мисля, че е малка. Ако вие приемете за селското стопанство 50 или 40 декара, стойността на които не е по-долу отъ 50, 60 или 70 хиляди лева, азъ мисля, че трѣбва да се установимъ тукъ поне на 50.000 л. за стопанството въ града. Въ страната има надъ 350 хиляди занаятчийски стопанства. Какъ можемъ да изоставимъ тѣзи стопанства и да ги жертвуваме за смѣтка на другитѣ съсловия? Азъ смѣтамъ, че мотивътъ за stabilitetа на държавата — мотивъ, който е базата на законопроекта, на който азъ онзи денъ доста широко се спрьхъ — е едно отъ важнитѣ съображения, което азъ смѣтамъ, че не можемъ да пренебрегнемъ. Ние ще трѣбва да подпомогнемъ това градско население, което може да бѣде още по-опасно, отколкото селското съсловие, защото тия маси въ градоветѣ, пролетаризирани и полукултурни, могатъ по-лесно да се олъвятъ — защото сѣ съ друга психология — да пълнятъ редоветѣ на комунизма и болшевизма. Ние сме длъжни да ги закрепимъ, да имъ дадемъ нѣщо, да ги гарантираме, защото, ако не ги гарантираме, тѣ ще бѣдатъ още по-опасенъ елементъ, който по никой начинъ не можемъ да удържимъ въ утрешния денъ. И ако искате да създадемъ социаленъ миръ, социална правда, подвиждайки облекчение за земеделцитѣ, ще трѣбва да възприемемъ тази мѣрка и за градското население.

Ние не трѣбва да дѣлимъ българския народъ на съсловия. Действително, селското съсловие заслужава нашето внимание и закрила, но въ града имаме едно друго съсловие, толкова необходимо за правилното развитие на страната, толкова трудолюбиво, толкова партиотично, и толкова дало въ войнитѣ за България, представляващо крепка основа на днешния общественъ строй, което също така трѣбва да бѣде закриляно и което вие не можете да пренебрегвате. И затова азъ смѣтамъ, че сумата 25.000 л., която е предвидена въ законопроекта, е нищожна. Тя трѣбва да се увеличи на 50.000 л., за да привържемъ това съсловие къмъ държавния строй, защото до голѣма степенъ то е източникъ и съхранителъ на морални и материални блага за българския народъ.

**А. Радолов** (з): И творителъ на блага.

**С. Петков** (нац. л): Да, и творителъ на блага. Ние ще трѣбва да го защитимъ, както защитаваме земеделското население.

Сега, г. г. народни представители, идвамъ на важния въпросъ, въ връзка съ който онѣзи хора, които сѣ заспали и не виждатъ какво става въ свѣта, повдигатъ въпросъ за кредита и казватъ: „Какъ можете да предлагате такъвъ законопроектъ, такава реформа? Кредитътъ ще загине, кредитътъ ще пропадне!“ Единъ отъ тѣзи оратори бѣше преждеговорившиятъ. Азъ смѣтамъ, че трѣбва да се спра на мотивитѣ, които той изтъкна. Азъ нѣма да се спирамъ подробно на този въпросъ, както миналия пътъ, нѣма да се спирамъ наново на мотивитѣ, които по-рано изтъкнахъ, а ще се спра на нови съображения, които, споредъ моята преценка, отхвърлятъ аргументитѣ на противната страна.

Когато се касае за така наречения въ политическата икономия рискъ на малшанса, той не може да бѣде понесенъ само отъ длъжника, защото кредиторътъ, когато дава своитѣ пари, не ги дава за кумови очи, не ги дава, за да направя благоденствие — той ги дава, за да печели ренти, за да извлѣче облаги; той е длъженъ да предвиди, благоприятни ли ще бѣдатъ условията и да предвижда обстоятелствата. Следователно, рискътъ за злополуката не трѣбва да се поставя само на гърба на длъжника. Азъ отивамъ по-нататъкъ: той не трѣбва да се туря само на гърба на кредитора — нека да ви направя тая концесия — а ще трѣбва да бѣде, най-малкото, раздѣленъ, отговорността да се понесе отъ двамата. Откъде накъде искате само длъжникътъ да носи риска? Кредиторътъ има осигуренъ добивъ и е могълъ да увеличи своя капиталъ за 3—4 години. За това вие нищо не казвате. Вие не смѣтате, че това е ударъ върху частната собственостъ, а сега, когато искаме намаление задълженията на длъжниците и прехвърляне рисковетѣ върху кредитора, смѣтате, че то е ударъ, и казвате, че кредитътъ ще избѣга. Прехвърляйки риска върху кредитора, кредитътъ съ нищо не ще бѣде подновенъ. Най-малкото, този рискъ следва да се раздѣли. Не е вѣрно, че ние сме агитирали въ изборитѣ, че ще унищожимъ задълженията, както ни обвиняватъ отъ стоговорителска страна. Ние сме казвали, че има нарушено стопанско равновесие и ще искаме задълженията да се плащатъ въ зависимостъ отъ падналитѣ цени. Това сме казвали и това правимъ горе-долу. Макаръ че законопроектътъ е едноностранчивъ, но съ него ние това целимъ.

Васъ ви е страхъ отъ насъ; вие мислите, че тази страна се управлява зле отъ Народния блокъ и че вашитѣ капиталитѣ били застрашени, защото щѣли да бѣдатъ рѣзани, но можете ли да ги изнесете и да ги пласирате въ други страни? Не можете. Защото азъ трѣбва да ви кажа, че тамъ не можете да вземете лихва и 2%. Нѣма да ви плащатъ никаква лихва, а ако останатъ тукъ пласирани, ако не за четири години, то поне за 6—7 години пакъ ще ги идубирате, въпрѣки че щѣли да отрѣжатъ отъ тѣхъ 30%. Това нѣма значение. Въ последнитѣ четири години вие есте вземали два пъти повече.

**П. Попиванов** (з): 70% повече.

**С. Петков** (нац. л): И 100% повече.

Г. г. народни представители! Повръщамъ се на мисълта си за така наречения въ политическата икономия рискъ за злополуката и искамъ да ви изтъкна, че всѣки знае, че въ България маса предприятия работятъ съ единъ малкъ капиталъ. И мелницитѣ, и тракторитѣ, и селскитѣ, и градскитѣ стопанства иматъ вложенъ въ своитѣ предприятия, най-много 20% собственъ капиталъ. Въ науката и практиката се знае, че едно стопанство, което нѣма най-малко 50% свой собственъ капиталъ, ако отиде да сключва заеми повече отъ 50%, за да ги инвестира, върши една рискована работа. Всѣки знае, че въ България селскитѣ и градски предприятия, които иматъ вложенъ свой капиталъ най-много 20%, блазнейки се отъ голѣми облаги, взематъ кредитъ до 80%. При това положение, не е ли ясно, че они, които е вложилъ 80% отъ срдѣствата си въ едно стопанство, което има само 20% свой капиталъ, когато ценитѣ сѣ спаднали съ 50—60%, ще бѣде поставенъ въ невъзможностъ да събере вземанията си? Следователно този, който не е могълъ да предвиди или не си е далъ труда да помисли и да прецени послѣдствията, ще понесе риска. Този рискъ, явно е, трѣбва да легне не само върху длъжника, а и върху кредитора. Нѣма защо, следователно, да ни се казва, че кредитътъ ще изчезне. Който чете теорията на кризитѣ — много автори сѣ писали върху кризитѣ — ще види, че първата работа, която става при кризитѣ, е, че, отъ една страна, лихвенитѣ процентъ се повишава, а, отъ друга страна, кредитътъ изчезва. Следователно, на васъ, които приказвате, че кредитътъ ще изчезне, азъ ви отговарямъ, че съ самия фактъ

на кризата кредитът е изчезнал. Азъ познавамъ голѣми стопанства, богати хора, които имаха кредитъ въ разни банки съ милиони и на които днесъ този кредитъ е стѣсненъ не защото днесъ ние разискваме върху този законопроектъ и се плашатъ отъ него, но защото кредитътъ е унищоженъ отъ самото появяване на кризата.

Въ миналата си речъ азъ казахъ, че днесъ една треска за ликвидирание вземанията е обдала народитѣ: всѣки вижда, че не може да прибере вземанията си и затова бърза да прибере каквото може, защото не знае какво ще му донесе утрешниятъ день. При това нарушено стопанско равновесие може да стане революция, може да падне валутата. Всѣки иска да си набави злато. Ето въ Англия валутата падна; дори и въ самата Америка и Франция, въ които е натрупано 3/4 отъ свѣтовното злато, и тамъ приказватъ за размързяване на кредита, за инфлация, за да може стопанското развитие да бѣде облекчено и за да се премахне стѣснението.

Азъ ще ви цитирамъ една мисль на английския икономистъ Хенри Стракошъ, който е участвувалъ въ единъ комитетъ отъ 12 души въ Обществото на народитѣ отъ най-виднитѣ икономисти. Той се базира на теорията на пазаритѣ.

**Нѣкой отъ работницитѣ:** Г. Петковъ! Кой бѣше тоя човѣкъ?

**С. Петковъ** (нац. л.): Стракошъ, английски икономистъ, много ученъ човѣкъ. — Като развива теорията за пазаритѣ, той казва: (Чете): „Погрѣшно е да се търсятъ причинитѣ на стопанската депресия, т. е. обезценяване на стоки въ феномена на увеличеното производство. Защото въ всѣки моментъ би могло да се запази едно хармонично равновесие между увеличеното производство и консомацията. Нуждитѣ на тази последната биха могли да растатъ съразмѣрно съ увеличеното производство, стига да сѣ налице нуждитѣ на покупателни срѣдства, които само една по-радикална политика на централнитѣ емисионни банки би могла да постави на разположение“. Ние не искаме инфлация, като ви цитирамъ тѣзи мисли, а само ви навеждамъ на смисълъта, че сѣ смѣли реформи трѣбва да се стремимъ да внесемъ доколкото зависи отъ насъ едно равновесие между доходитѣ и приходитѣ, между производството и консомацията.

Въ духа на тѣзи мисли, които азъ развихъ и като единъ последенъ аргументъ, че реформата, която се провежда съ законопроектъ, и онова, което азъ ви казвамъ за рѣзането на паритѣ — на банкнотитѣ, на задълженията и на влоговетѣ — азъ смѣтамъ е и това, че и въ миналото, при спокойни времена, народитѣ сѣ възприемали известни институции, които сѣ били дерогации на частно-правнитѣ отношения. Азъ отначало ви подвъргнахъ тази мисль, отначало ви споменахъ за сѣдебния мораториумъ. Когато единъ длъжникъ склучи единъ заемъ, той се задължава не само да плаща лихвитѣ, но и на уговорения срокъ изцѣло да плати задължението. При все това вие виждате, че въ минали времена е създадена институцията за сѣдебенъ мораториумъ. Ами тази институция не унищожава ли кредита? Ами тая институция, която може да разсрочи известно задължение, не нанася ли единъ ударъ върху частно-правнитѣ отношения? Нанася. И при все това въ мирни и спокойни времена, не революционни времена, каквито преживяваме сега, народитѣ, чрезъ своитѣ управления, сѣ създали такива институции.

**А. Радоловъ** (з): Търговскиятъ конкордатъ нанася щящо.

**С. Петковъ** (нац. л.): Ами конкордатътъ, който се склучва следъ обявяването на търговеца въ несѣстоятелностъ, не е ли единъ ударъ върху собствеността, не нанася ли ударъ върху кредита? Нанася и, при все това, и чуждестраннитѣ, и нашитѣ капитали ще възприематъ тѣзи институции и се подчиняватъ. Но чуждитѣ капитали щѣли да избѣгатъ!

**С. Дойчиновъ** (нац. л. о): Недейте забравя, че изключението за търговския конкордатъ въ търговския законъ е предвидено, като една санкция, тѣй да се каже, при крайна необходимостъ и е свързано съ една наказателна санкция за всѣки единъ, който злоупотрѣби съ туй постановление. То е при положение на крайна необходимостъ или на крайна невъзможностъ. А въ този законопроектъ това начало не е поставено като основно.

**А. Радоловъ** (з): Приема се, че може би се намира въ крайна необходимостъ.

**С. Петковъ** (нац. л.): Каква по-голѣма крайна необходимостъ отъ тази, когато трудътъ и произведенията на хората сѣ обезценени съ повече отъ 60%? Кажете ми, г. Дойчиновъ, въ кой случай може да има по-голѣма крайна необходимостъ отъ тази? А вие знаете, че има една максима, която е легнала въ основата на всички права: и законодательства: *ad impossibilia nulla est obligatio* — за невъзможното нѣма задължение. Азъ смѣтамъ, че както за търговската несѣстоятелностъ, тѣй и за гражданската, особено при днешната криза, намирайки се хората въ невъзможностъ да плащатъ, заслужава да се даде отсрочка, и не само отсрочка, но намаление, както е дадено на земледѣлца. Защото — пакъ повтарямъ, разберете тая мисль — тя е основната — ние и да не намалимъ чрезъ законъ, чрезъ сѣдебни институти задълженията, кризата сама ги е намалила. Защото не искамъ да се повърщамъ на мисльта, която развихъ миналия пътъ, но пакъ ще помена за гаранцията. Когато ми отпущатъ единъ кредитъ, отпущатъ го не за чернитѣ ми очи, а срещу известенъ имотъ, който азъ имамъ, и които се взема въ прѣдъ видъ при опредѣляне на кредитоспособността ми. И понеже гаранцията е унищожена или намалена днесъ отъ кризата, по причина на падналитѣ цени, паритѣ, които сѣмъ получили срещу дадената гаранция, не сѣмъ въ положение да върна напълно. А отъ тази крайна нужда по-голѣма има ли? Нѣма. Тя е по-голѣма, отколкото онази, която предвижда търговскиятъ законъ. И заради туй азъ смѣтамъ, че теорията — че капиталитѣ щѣли да избѣгатъ — е несѣстоятелна, нездрава, невеска. Тя може само да заблуждава известни хора, тя може да се подхвърли, за да се защитятъ интереси или интереситѣ на известна класа, обаче тя не може да легне въ основата на едно законодателство, което цели социаленъ стабилитетъ на държавата.

После, г. Дойчиновъ, азъ бихъ се интересувалъ да зная, какво ще възразите вие на този аргументъ: покупателната сила на паритѣ е нарастнала, а цената на имотитѣ е намалѣла, следователно, нѣма оцѣтяване на частната собственостъ, а има уеднаквяване, уравнивяване. Защото сѣ какво морално право онзи, който презъ 1929 г., като е ималъ 100.000 л. и е могълъ да купи 50 декара земя, сега ги изисква да му се върнатъ, за да купи 100 декара земя? Нищо не може да го оправдае. Ние не искаме нищо друго, освенъ да изземемъ принадлежната стойностъ на паритѣ, която тѣ сѣ добили вследствие на кризата, безъ трудъ и безъ усилия. И тогава какво ще стане? Азъ искамъ да рѣжемъ банкнотитѣ и сребърнитѣ пари, както и влоговетѣ и задълженията. Днесъ Народната банка е прѣснала на пазара 2.650.000.000 л. банкноти въ обращение. Споредъ мене, това количество е недостатъчно. Ако вземемъ него за база, понеже ще ги намалимъ наполовина, ще останатъ 1.330.000.000 л., сиречь държавата чрезъ Народната банка ще пусне, за да не предизвика повдигане пѣкъ ценитѣ на стокитѣ, нови 1.330.000.000 л., за да може да се запази общата цифра на днешното количествено отношение на банкнотитѣ къмъ размѣната.

**С. Дойчиновъ** (нац. л. о): Ще улесните ли пазара?

**С. Петковъ** (нац. л.): Пазарътъ ще е улесненъ, защото паритѣ ще си останатъ толкова, колкото сѣ днесъ на пазара. Държавата по този начинъ, улеснявайки длъжницитѣ, правейки имъ положението по-добро, давайки имъ възможностъ да изплатятъ лесно своитѣ задължения, ще склучи единъ заемъ съ пушането въ циркулация тия банкноти отъ 1.330.000.000 л.

Нѣкои възразиха: кѣде ще се дадатъ тия пари, щомъ като кредиторътъ е унищоженъ?

**С. Дойчиновъ** (нац. л. о): Г. Петковъ! Позволете ми да отговоря на въпроса, който ми зададохте.

**С. Петковъ** (нац. л.): После. Позволете ми да завърша мисльта си.

Тия пари, които ще пусне Народната банка, въ размѣръ на 1.330.000.000 лева, ще съставляватъ единъ заемъ за Народната банка, следователно, единъ заемъ за народното стопанство. Но възразяватъ ми: кѣде ще се пласиратъ тия пари.

Г. г. народни представители! Кредитътъ действително е изчезналъ. Но ние имаме тютюневи кооперации, които се намиратъ въ единъ упадѣкъ, защото никой не търси тѣхнитѣ тютюни. Има единъ консорциумъ на картелирани търговци, които искатъ да изкупятъ нашето тютюнево производство на безценица. Ако съ тия пари кредитираме отчасти тютюневитѣ кооперации; ако реформираме дирек-

цията за храноизноса — азъ съмъ противъ монопола — и направимъ така, че тя да купува хранитѣ при свободна конкуренция, и ѝ дадемъ пари, за да може тя да конкурира всички търговци, които изкупуватъ наши земеделски произведения на пазара на ефтини цени — азъ смѣтамъ, че по този начинъ ще можемъ да дадемъ възможностъ за пласирането на тия нови банкноти, които Народната банка ще пусне. Тогава, споредъ мене, ще настѣпи едно оживление въ пазара. Това не е моя мисль — нея навсѣкѣ ще я срещнете. Щомъ настѣпи оживление на пазара, ще облекчимъ положението на съсловиата. А това може да стане, като държавата предприеме известни инициативи, защото частнитѣ инициативи сѣ сковани и само държавата може и трѣбва да прояви въ днешнитѣ тежки моменти инициативи. Държавата сѣ тия пари, които ще пусне, за да нормализира банкнотното обръщение, ще вземе инициативата въ своитѣ рѣше, ще се увеличи оборотътъ въ страната, а, увеличавайки оборота, ще може да се увеличи и консомацията, ще се увеличи и производството, ще се засили и търговията, и тогава ще настѣпи едно общо оживление на пазара. Ето, виждате, стопанската криза, за която говорихъ и при разглеждането законопроекта за закрила на земеделеца-стопанинъ, че е единъ медалъ съ две страни — едната страна сѣ: висока цена на паритѣ, паднали цени на всички други блага, движение на богатствата, които се централизиратъ въ по-малко рѣше, длъжницитѣ не могатъ да плащатъ, обѣднятъ народъ, намалени доходи; другата страна на медала е безработицата. Всичко това ще се уреди чрезъ стопанската инициатива на държавата, като се трѣгне изъ единъ новъ пѣтъ, сѣ една нова политика — не дефлационна, която държавата днесъ провежда и е намалила банкнотното обръщение отъ 4.700.000.000 лева презъ 1929 г. на 2.650.000.000 лева. Като направимъ тая операция — рѣзането на паритѣ и въвеждането на ново банкнотно обръщение — ще премахнемъ днешното стѣснение на пазара, ще внесемъ една нова жизнена струя въ нашето стопанство, отъ което ще настѣпи едно оживление. Нѣма другъ начинъ, г-да. И азъ смѣтамъ, че ние, чертаейки тая политика, не можемъ да се задоволимъ само съ тоя законопроектъ. Една отъ нашитѣ първи задачи е да се занимаемъ и съ дефлационната политика на Народната банка. Ние тукъ можемъ да направимъ известни операции, можемъ да се въодушевяваме отъ голѣмо желание за реформи, обаче дотогава, докогато нашата Народна банка е скована въ оковитѣ на международния банковъ париченъ картелъ и отъ день на день намалява паричното обръщение, и ние не намѣримъ достатъчно сили у насъ, за да я освободимъ, за да я направимъ по-голямъ инструментъ, за да може да подпомага нашето стопанство, ние не ще можемъ чувствително да облекчимъ положението на нашитѣ длъжници, и въобще положението на нашето стопанство. Азъ смѣтамъ, че съ тоя голѣмъ въпросъ ние трѣбва да се занимаемъ чакъ по-скоро. И ако го разрешимъ удачно, той ще допринесе твърде много за уреждане положението и на българското стопанство, и на длъжницитѣ.

Г. г. народни представители! Не е мѣчно да се разбере, че докогато пари липсватъ на пазара, както и днесъ у насъ, безспорно, че дотогава ценитѣ на стокитѣ ще падатъ, защото консоматоритѣ нѣматъ пари, и нѣма да търсятъ тия стоки. Защото, щомъ нѣма пари на пазара, нѣма и кой да ги търси. А колкото повече пари има, толкова по-голѣмо търсене става; а всѣко търсене повдига ценитѣ. Е добре, имайте предъ видъ още и този фактъ. Днесъ е напълно изчезналъ кредитътъ вследствие кризата, а не вследствие нашия законопроектъ. Това е не само у насъ, а навсѣкѣ и при всички кризи. При това положение, когато ние презъ 1929 г. имаме едно банкнотно обръщение отъ 4.700.000.000 л. и когато днесъ кредитътъ е напълно изчезналъ, когато нѣма търговски ефекти на пазара — а тѣ по-рано замѣстваха банкнотитѣ, тѣ бѣха въ по-голѣмъ размѣръ — безспорно е, че тази величина на банкнотното обръщение е свършено нищожна. Защото, разберете мисльта ми: днесъ търговскитѣ ефекти сѣ напълно изчезнали, а кредитътъ, който съществувалъ, замѣства паритѣ, златото, банкнотитѣ. Тѣй че ако въобще намалението на банкнотното обръщение отъ 4.700.000.000 л. на 2.500.000.000 л. е голѣмо, то става още по-чувствително и голѣмо, когато кредитътъ е унищоженъ и е изчезналъ отъ пазара.

Г. г. народни представители! Азъ ще считамъ, че законопроектътъ е неплѣтенъ, ако ние не направимъ въ комисията известна прибавка по отношение разносикитѣ, съ които сѣ обременени длъжницитѣ. Известно ви е, при протестиране една полица се правятъ следнитѣ разноси: плащатъ се 47 л. за първитѣ 1.000 л.; за всѣки нови 1.000 л. се плаща още по 8 л.; 1/3% се плаща за адвокатско възнагражде-

ние; за изпълнителенъ листъ се плаща 3% мито; за общи разноси по изпълнението 5—6%. Тѣй че единъ дългъ отъ 10.000 л.—азъ съмъ изчислявалъ—става приблизително около 14.000 л., когато се изплаща принудително. Азъ смѣтамъ, че когато ще искате да подпомогате длъжницитѣ и когато искате да повдигате стопанството, ще трѣбва обзателно всички тия разноси да ги намалите и да ги сведете до една поносима цифра. При това трѣбва да не допустимъ, щото адвокатското възнаграждение и другитѣ разноси да се плащатъ само отъ длъжника. Отгдето накѣде всичко това да лежи само върху длъжника? Въ края на крайщата, това е рискъ. Кредиторътъ, както първоначално казахъ, и той е длъженъ да предвижда, както и длъжникътъ. Трѣбва да се опредѣли една обща цифра, която да бѣде сравнително ниска и да бѣде раздѣлена между кредитора и длъжника. Само тогава последниятъ нѣма да прибѣгва до принудителни мѣрки и да отегчава длъжника безъ много да му мисли. При едно малко забавяне кредиторътъ има всичката възможностъ днесъ да натисне длъжника и да го унищожи. Но когато той ще знае, че ще плаща половината отъ разносикитѣ, той ще направи всички възможни разсрочки, защото отиването до съда и до съдебния приставъ ще причини и на него вреда.

Г. г. народни представители! Вчера слушахъ г. Гичева, който въ рѣчта си изтъкваше мисльта, че за да привлечемъ влоговетѣ въ нашитѣ държавни и обществени банки, трѣбва да създадемъ известна привилегия на влоговетѣ тамъ — да ги освободимъ отъ известни данѣщи и пр. Азъ смѣтамъ, че това е единъ начинъ, който ще трѣбва да бѣде възприетъ. Но защо да се двоумимъ и да не възприемемъ още по-радикални мѣрки? Защо нашата държава да пада частнитѣ банки — чуждестранни и мѣстни? Защо ние да не искаме да вървимъ по пѣтъ, който ще ни доведе до намаление на лихвения процентъ? А тоя пѣтъ е монополъ на влоговетѣ: тия влогове да ги превъртимъ въ Централната кооперативна банка, въ кооперативитѣ и въ Земеделската банка. И тогава, като влѣзатъ влоговетѣ въ нашитѣ държавни и обществени банки, частнитѣ банки ще привлѣкатъ чуждестранни влогове. Тѣзи чуждестранни банки, които направиха въ България голѣми здания и други инвестиции и които могатъ да намѣрятъ въ чужбина много влогове и на евтина цена, иматъ интересъ да ги привлѣкатъ тукъ, защото тукъ е Елдорато, тукъ е колония, тукъ може много лесно за 3—4 години да се докаратъ голѣми печалби и да се дублира капиталътъ. Тѣзи банки ще докаратъ влогове отъ чужбина и тогава лихвениятъ процентъ у насъ ще падне. А въпросътъ за лихвениятъ процентъ е тѣсно свързанъ съ въпроса за облекчението на длъжницитѣ. Лихвениятъ процентъ трѣбва да бѣде третиранъ като цена на една стока. Паритѣ сѣ стока, тѣ се предлагатъ и се търсятъ; лихвениятъ процентъ е наемътъ на паритѣ и той се урежда отъ търсенето и предлагането. Колкото, следователно, да искаме да уредимъ по законодателенъ редъ въпроса за лихвения процентъ, за сконтото, въ края на краищата той се регулира отъ търсенето и предлагането. И нашата задача трѣбва да бѣде да централизираме българскитѣ влогове въ нашитѣ обществени кредитни институти, а чуждестраннитѣ влогове, които сѣ евтини, да ги докараме у насъ чрезъ частнитѣ банки, и по този начинъ лихвениятъ процентъ да не се покачва, а да пада. Така ще облекчимъ съдбата на българското стопанство и на българския длъжникъ, който иначе не може да излѣзе отъ туй тежко положение.

Г. г. народни представители! Има още единъ въпросъ. Всички тѣзи, които сѣ спестители, днесъ си поставятъ, заедно съ въпроса за кредита, и още единъ другъ въпросъ: при днешното положение нашиятъ левъ крепѣкъ ли е, стабиленъ ли е, или може да стане съ него нѣкое салтомортале и да падне? Макаръ този въпросъ да е единъ отдѣленъ за себе си въпросъ, макаръ да може да бѣде третиранъ свършено отдѣлно и да заслужава да му се отдаде особено внимание, той е тѣсно свързанъ съ въпроса за задълженията. Едни хора искатъ да се освободятъ отъ задълженията си чрезъ инфлация, чрезъ падането на лева. Други пъкъ, които сѣ по-прави — и азъ поддържамъ именно тая друга теория — твърдятъ, че левътъ трѣбва да остане крепѣкъ, защото е мѣрило на ценноститѣ, и ако има нѣщо, което ще погуби окончателно кредита, то ще бѣде именно нестабилността на лева. Днесъ много хора могатъ да теглятъ влоговетѣ си, могатъ да правятъ редъ кроежи и смѣтки, и, страхувайки се отъ падане на лева, могатъ да си превърнатъ влоговетѣ въ имоти или злато. Ето защо азъ смѣтамъ, че за този въпросъ заслужава да се отдѣлятъ нѣколко минути, за да се изтъкне, че нашиятъ левъ — поне споредъ моята преценка — е крепѣкъ. Той е крепѣкъ, както казахъ от-



началото, не само защото е невъзможна една инфлационна политика на нашата Народна банка, която, както изтъкнахъ преди малко, е докарала нашата монетна циркуляция на 2 милиарда 650 милиона лева отъ 4 милиарда 700 милиона лева въ 1929 г., но още и за това, че левътъ днесъ има двойна цена. Златната стойностъ на нашия левъ е все 27 наши лева за единъ златенъ левъ; тя е останала неизмѣнна. Но нашиятъ левъ има същевременно и икономическа стойностъ, която е нарасла два пъти повече, отколкото е била въ 1929 г., макаръ че златната му стойностъ е останала същата. Тази икономическа стойностъ на лева или — както още се казва на икономически езикъ — покупната му сила, е нарасла и тя го крепи, за да не пада.

Но казва се: ние имаме ежегодно много външни платежи. Държавата само има платежи за 1 милиардъ 200 милиона лева годишно по предвоенни заеми, погашения и пр. Частното стопанство за участието на чуждестранния капиталъ въ него, за лихви и печалби, ежегодно трѣбва да плаща въ чужбина още 1 милиардъ 500 милиона лева. При това положение, макаръ нашиятъ търговски балансъ да е активенъ, като е завършилъ тази година съ 1 милиардъ 300 милиона лева активно салдо, това перо не е достатъчно — понеже е почти единственото активно перо въ платежния ни балансъ — да покрие нашитѣ външни платежи и да направи активенъ или да балансира нашия платеженъ балансъ, който си остава все пакъ пасивенъ. Вие знаете всеобщо приетата теория, която всички учимъ въ университетитѣ и която до днешенъ още не е опровергана, а именно че все пакъ търсенето и предлагането е, което регулира цената на паритѣ. Вие знаете, отъ друга страна, че е невъзможна една инфлация. Днесъ въ насъ е въведенъ единъ стриктенъ камбиаленъ монополъ на нашата Народна банка за чуждитѣ девизи, какъвто монополъ е въведенъ вече въ 23 държави. При този камбиаленъ монополъ, макаръ и да имаме много плащания къмъ чужбина, понеже нѣмаме съ какво да платимъ и нашата Народна банка нѣма възможностъ да плати, и понеже само тя купува и тя продава девизитѣ, левътъ не може да падне. То е също като една стока, която се произвежда монополно отъ единъ човѣкъ, и когато той е единствениятъ, който я продава и той определя цената ѝ, тая цена не може нито да се качва, нито да пада, освенъ по неговата воля. Така също, понеже нашата Народна банка държи камбиалния монополъ, днесъ нѣма никаква опасностъ отъ падане на лева. Азъ отивамъ даже до тамъ, да твърдя, че дори ако се пуснатъ нови банкноти, за да се увеличи банкнотната циркуляция до 5 милиарда лева, пакъ нѣма опасностъ да падне левътъ, защото покупната му сила е много голѣма и тя го крепи. И понеже у насъ е въведенъ девизиянитѣ монополъ на Народната банка, която единствена купува и продава камбиото, то най-после, когато тя не би могла да плаща, като би свършила девизитѣ си, нашиятъ левъ пакъ нѣма да бѣде увреденъ.

**Министъръ-председателъ Н. Мушановъ:** Само ще се протестираатъ полицитѣ на търговцитѣ, на които нѣма да се даде валута.

**С. Петковъ (нац. л):** Азъ смѣтамъ, че всички тѣзи търговци, които сж дошли въ България, за да вложатъ своитѣ капитали и за капиталитѣ на които ние плащаме годишно 1 милиардъ 500 милиона лева лихви и печалби, всички тѣзи търговци, които широко се ползватъ отъ облатитѣ на закона за покровителство на мѣстната индустрия и отъ митната тарифа, нѣматъ право да изнасятъ чужда валута въ единъ моментъ, когато сж превърнали България въ колония, когато тѣй много сж увеличили своитѣ капитали, че сж достигнали до положението да изнасятъ ежегодно само печалби и лихви 1 милиардъ 500 милиона лева въ чужбина. Ние ще трѣбва да ги задължимъ или да оставятъ тѣзи пари тукъ, или да изнасятъ, вмѣсто тѣхъ, стоки.

**Министъръ-председателъ Н. Мушановъ:** Не ме разбрахте. Задълженията на частното стопанство на България — търговия, индустрия — не сж единъ милиардъ, а сж 4 милиарда и нѣщо, кръгло 5 милиарда.

**А. Радоловъ (з):** Петъ милиарда и триста милиона.

**С. Петковъ (нац. л):** Печалбитѣ?

**Министъръ-председателъ Н. Мушановъ:** Не печалбитѣ, а задълженията въ чужда валута.

**С. Петковъ (нац. л):** Азъ говоря за печалбитѣ, а не за задълженията.

**Министъръ-председателъ Н. Мушановъ:** Азъ говоря за задълженията.

**А. Радоловъ (з):** Общо имаме 5 милиарда и 300 милиона лева задължения къмъ странство.

**Министъръ-председателъ Н. Мушановъ:** Нашиятъ задължения въ чужди девизи, които ни сж нуждни, първо, за анюитетитѣ и, второ, за частното стопанство, нека го нарека — търговия и индустрия — въобще за оборота въ търговията, който имаме въ чужбина, възлизатъ на нѣколко милиарда лева. Ако Българската народна банка не е въ състояние да ги даде, или ще трѣбва да отсрочва, както ние отсрочваме сега доброволно по стотици милиони лева месечно, или иначе ще трѣбва да се протестираатъ ефектитѣ, защото не сме ги платили, и тогава ще трѣбва да се протестираатъ полицитѣ на всички търговци и, при протестирани полицитѣ, да ги обявятъ въ фалитѣ.

**С. Петковъ (нац. л):** Азъ и на това имамъ единъ аргументъ. Търговцитѣ, когато не могатъ да платятъ въ чужда валута, а плащатъ въ българска, когато си позволяятъ единъ валутенъ мораториумъ, не могатъ да бждатъ обявени въ несъстоятелностъ. Когато имате една държавна политика и единъ валутенъ монополъ, който не позволява на тѣзи хора да купуватъ съ своитѣ български пари чужда валута, какво ще протестираатъ полицитѣ имъ и ще ги обявятъ въ фалитѣ? Азъ смѣтамъ, че туй, което каза г. министъръ-председателъ, не опровергава това становище, на което заставамъ азъ.

Г. г. народни представители! Считамъ, че нѣма да бѣда пълненъ, ако не ви кажа нѣщо въ връзка съ миналото по задълженията. Стопанскитѣ и социалнитѣ кризи не датираатъ нито отъ този вѣкъ, нито отъ 1929 г. Тѣ сж се развивали и въ миналото, въ древността. Нѣма да ви цитирамъ времената нито на Ликургъ, нито на Солон, нито това, което ви е казвалъ тукъ преди нѣколко дена г. Адамъ Нейчевъ въ речта си, за да опровергае реформата на Клистена за намалението на задълженията, която не успѣла, и той е билъ принуденъ да избѣга после въ Египетъ и станалъ просекъ, защото билъ прогоненъ отъ тогавашната управляваща олигархия въ Атина. Азъ ще се спра само мимоходомъ да ви кажа, че и въ Римската империя, особено въ последнитѣ години на републиката, когато Римъ е могълъ да завоюва много пространни владения и да застави всичкитѣ подчинени народи да произвеждатъ, и трудътъ на работничеството въ земледѣлието е поевтинѣлъ, ценитѣ сж паднали — първоначалнитѣ цени сж били високи, защото е имало постоянно войни — когато, казвамъ, Римъ е станалъ господаръ на цѣлия свѣтъ и е разпрострѣлъ владенията си и въ Мала-Азия, и въ Балканския полуостровъ, и въ Египетъ, и въ Италия и по-нататъкъ, тогава когато е превърналъ тѣзи народи въ роби, трудътъ е станалъ много евтинъ, и когато сж се отдали на спокойствие, ценитѣ на продуктитѣ сж паднали, и сж паднали не само защото трудътъ е билъ евтинъ, но и защото сж дошли до едно свръхпроизводство при тогавашнитѣ обществени отношения. И тогава, г. г. народни представители, римлянитѣ сж прибѣгнали до така нареченитѣ Лицинийски закони — за намаление на задълженията. Тогава също се е повдигалъ въпросътъ за възстановяване на стопанското равновесие. Лицинийскитѣ закони сж били коригирани не веднѣжъ, а на нѣколко пъти, и задълженията сж били намалявани. Така че като започнете отъ онѣзи времена и отидете по-нататъкъ, минете презъ Клеона и стигнете до Спартакуса, за когото казватъ онѣзи (Сочи работницитѣ), че билъ комунистъ, и после като минете презъ катаритѣ и албигойцитѣ, дори и презъ нашитѣ богемии, които сж били не само религиозно движение, но и социално, затова защото селското население е било тогава много обеднѣло и въ тежко положение, и стигнете до папа Инокентий III, който съ своята буѣа, съ своя декретъ е намалилъ лихвения процентъ, който е билъ прекалено високъ, и нареченъ usura на латински, ще видите, че не веднѣжъ сж намалявани задълженията. Папа Инокентий III намалява лихвения процентъ и отлъчва отъ църквата всички, които сж раздавали пари съ висока лихва. Това прави същиятъ Инокентий III, който, нека се отбележи, е билъ въ връзка съ нашия царъ Калоянъ и при когото е проваждалъ кардиналъ Львъ, за да правятъ уния съ българската църква. Този папа на римската църква, на цѣлия Западъ, е успѣлъ да наложи намаление на лихвения процентъ, понеже е минавалъ тогава за голѣмъ заповѣдникъ на императоритѣ, които сж му се подчинявали. Той е въвелъ съ една буѣа и намалението на задълженията.



Явно е, следователно, като минете през всичките срѣдни вѣкове и стигнете въ Германия, до селскитѣ бунтове и до въстанията на анабаптиститѣ и пр., че въ миналото въпросътъ за намаление на задълженията, тогава когато е имало нарушено стопанско равновесие, винаги се е поставялъ, за да не може да се каже днесъ, че този въпросъ се повдигалъ отъ тѣзи, които били „большевизирани“ като менъ. Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че тази заблуда трѣбва да се отхвърли. Аслж буржоазията днесъ, управляващата класа, къмъ която се числимъ и ние, ако загине, ще загине, отъ една страна, отъ алчността на капиталиститѣ, отъ тѣхната непредвидливостъ и, отъ друга страна, отъ теоритичитѣ на капитализма, които сж заблудени отъ разни теории, които азъ наричамъ буржоазни заблуждения, като тая за покритието на лева, като оная за кредита, който изтъкватъ тукъ, не виждайки, че той е унищоженъ вече. Тѣзи заблуди, казвамъ, ние ще трѣбва да разбулимъ, защото, ако не сполучимъ да ги разсѣемъ и отхвърлимъ, буржоазното устройство на свѣта ще пропадне, ще загине — нѣма другъ изходъ.

Пакъ повтарямъ. Кризата се изразява въ две направления: отъ една страна, имаме спадане ценитѣ на земледѣлскитѣ и други продукти, отъ друга страна, имаме безработица и то голѣма безработица. Изчисляватъ безработнитѣ въ свѣта на 70.000.000, а нѣкои казватъ, че сж 90.000.000 души. Ние нѣмаме това чудо въ такъвъ голѣмъ размѣръ. Нашето селско стопанство, селското стопанство въ България още не е заплашено. Колкото да е обеднѣло, то все още произвежда, за да може да се прехрани. И дано Богъ запази посѣвитѣ, за да не се чудимъ после какъ да прехранимъ селското население. Градското население, обаче, е въ по-лошо, въ по-тежко положение. И азъ смѣтамъ, че къмъ това градско население, което нѣма земя, което е съ разрушенъ поминѣкъ, ние трѣбва да обърнемъ вниманието си, на него да дадемъ покровителството си, за да можемъ да създадемъ крепката основа на днешния държавенъ строй. Ние имаме това задължение, независимо отъ това, отъ кой слой произхождаме и къмъ кое съсловие принадлежимъ или на кое симпатизираме. Ние трѣбва да направимъ това въ интереса на държавата. И пакъ ви повтарямъ: трѣбва или да се повишатъ ценитѣ — а това е невъзможно за днесъ, а може би и за още дълго време — или да възстановимъ нарушеното стопанско равновесие. Третата възможностъ е революцията, но азъ смѣтамъ, че народитѣ нѣма да допуснатъ революцията, защото тѣ нѣма да искатъ да се кѣпятъ въ кърви, че тѣ полека-лека съ закони, разбулвайки заблужденията на тѣзи буржоазни теории, ще вървятъ напредъ, за да достигнатъ въ края на краищата омиротворение и спасение.

Една последна дума за абулиата за болестта на волята, която е обхванала буржоазното общество. Абулиата, това е безволието, общественото безволие на управляващитѣ и на буржоазията. Ние всички виждаме злото, виждаме го предъ очитѣ си и мислимъ, че то може да се поправи, обаче не смѣемъ, опасявайки се отъ критики, опасявайки се отъ това, че ще бждемъ зле поставени, може би, така

както напоследѣкъ четохъ нѣкъде за Жозефъ Кайо въ Франция, който, поддържайки една теория за петилѣтката въ Русия, е билъ обявенъ за большевикъ отъ неговитѣ противници. Той, обаче, казва: „Азъ не съмъ большевикъ; азъ обективно наблюдавамъ събитията и обективно ви ги излагамъ“. И ние, опасявайки се, че ще бждемъ така обвинени, си затваряме очитѣ и не искаме да провеждаме реформи, не изпълняваме дълга си отъ тая абулия, отъ тая обществена болестъ, безволието, дайте да се изцѣримъ, за да станемъ истински творци на мирното и спокойно развитие на нашата държава. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

**Председателствуващъ Н. Захариевъ:** Има думата народниятъ представителъ г. Георги Геновъ.

**Обаждаатъ се:** Нѣма го.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ:** Има думата народниятъ представителъ г. Минчо Дилиановъ.

**Обаждаатъ се:** Отсъствува.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ:** Има думата народниятъ представителъ г. Георги Каназирски.

**Обаждаатъ се:** Нѣма го. Отишелъ е да посрѣща Ляпчевъ.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ:** Има думата народниятъ представителъ г. Митю Станевъ.

**Обаждаатъ се:** Отсъствува.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ:** Има думата народниятъ представителъ г. Никола Кемилевъ.

**Обаждаатъ се:** Нѣма го. И той е отишелъ да посрѣща Ляпчевъ.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ:** Г. г. народни представители! Списѣятъ на записанитѣ оратори е изчерпанъ.

**П. Мърмевъ (мак):** Нѣма кворумъ, г. председателю.

**Председателствуващъ Н. Захариевъ:** Заседанието продължава, г. Мърмевъ. Азъ не гласувамъ, азъ извиквамъ само записанитѣ оратори. Тѣхъ, обаче, ги нѣма. Споредъ правилника, парламентарнитѣ групи иматъ право да се изкажатъ.

Азъ обявявамъ разискванията за прекратени, като утре ще се изкажатъ представителитѣ на неизказанитѣ се парламентарни групи.

Вдигамъ заседанието за утре 4 ч. следъ обѣдъ, съ сѣщия дневенъ редъ.

(Вдигнато въ 19 ч. и 47 м.)

Подпредседателъ: **Н. ЗАХАРИЕВЪ**

Секретаръ: **С. П. ЛОЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**